

AKCIJSKI PLAN UPRAVLJANJA POSJETITELJIMA
U ZAŠTIĆENIM PRIRODNIM PODRUČJIMA
MEDIMURSKE ŽUPANIJE

Med
dvemi
vodami

Ožujak, 2020.

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog fonda za regionalni razvoj. Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost Medimurske prirode - Javne ustanove za zaštitu prirode i ne predstavlja nužno stav Europske unije.

Autorice:

dr. sc. Mihaela Mesarić

Sara Janković, mag. oecol. et nat. prot.

Sara Srša, mag. ing. silv.

Ivana Rojko, mag. educ. biol.

Suzana Jambrošić, bacc. admin. publ.

Prijedlog citiranja:

Mesarić, M., Janković, S., Srša, S., Rojko, I., Jambrošić, S. (2020): Akcijski plan upravljanja posjetiteljima u zaštićenim prirodnim područjima Međimurske županije, Međimurska priroda – Javna ustanova za zaštitu prirode, Križovec.

KLASA: 003-06/20-01/6

URBROJ: 2109-15-04-20-04

Križovec, 03. lipnja 2020. godine

SADRŽAJ

1.	Uvod	3
2.	Metodološki okvir	4
	2.1. Uvodno o metodologiji	4
	2.2. Metodologija izrade ovog dokumenta	6
3.	Vrijednosti područja	11
	3.1. Značajni krajobraz rijeke Mure i Regionalni park Mura-Drava	12
	3.2. Spomenik prirode Bedekovićeve grabe i ekološka mreža Međimurje (HR2001346)	16
	3.3. Prekogranični rezervat biosfere Mura-Drava-Dunav	17
4.	Evaluacija stanja	20
	4.1. Obilježja posjećivanja lokaliteta od interesa	24
	4.1.1. Infrastruktura i kapaciteti za upravljanje posjetiteljima	24
	4.1.2. Postojeća ograničenja i/ili preporuke aktivnosti vezane uz zaštitu i prezentaciju vrijednosti	28
	4.1.3. Usluge i programi za posjetitelje	29
	4.1.4. Suradnja s dionicima vezana uz posjećivanje odnosno turizam u ZP	30
	4.2. Detaljni pregled posjetiteljske infrastrukture i programa	31
	4.2.1. Posjetiteljska infrastruktura	31
	4.2.2. Posjetiteljski programi	39
	4.3. Posjećivanje zaštićenih područja Međimurske županije 2018. godine i istraživanje zadovoljstva posjetitelja	44
5.	Definiranje spektra mogućnosti doživljaja u zaštićenim prirodnim područjima Međimurske županije i zoniranje po klasama mogućih doživljaja	46
	5.1. Opis ROS (Recreation Opportunity Spectrum) klasa	46
	5.2. Alokacija ROS klasa na području Međimurske županije	58
6.	Akcijski plan za razvoj i upravljanje posjetiteljima u zaštićenim područjima Međimurske županije	63
	6.1. Misija, vizija te opći i specifični ciljevi	63
	6.2. Aktivnosti	64

1. Uvod

Akcijski plan upravljanja posjetiteljima u zaštićenim prirodnim područjima dio je plana upravljanja zaštićenim područjima. Izrađuje se prema principima prilagodljivog upravljanja i participatornog planiranja te sadrži dijelove istovjetne planu upravljanja. To su evaluacija stanja, ciljevi specifičnog segmenta upravljanja, aktivnosti i pokazatelji učinka. Njegova osnovna namjena je uskladiti posjećivanje sa zaštitom vrijednosti u zaštićenim područjima.

Upravljanje posjećivanjem ima za primarni cilj očuvati vrijednosti zaštićenog područja dok je sekundarni omogućiti posjetiteljima doživljaj tih vrijednosti i rekreaciju. Potrebno je postići balans kroz maksimiziranje sekundarnih ciljeva, sve dok je primarni cilj također prihvatljivo zadovoljen. Dosezanje granice prihvatljivosti promjena koje ugrožavaju prioritetni cilj postavlja ultimativno ograničenje na razinu ispunjenosti sekundarnih ciljeva.

Akcijski plan upravljanja posjetiteljima u zaštićenim prirodnim područjima Međimurske županije (u nastavku: APUP) izrađen je u sklopu projekta Med dvema vodama u razdoblju od veljače 2019. do veljače 2020. godine. S obzirom da Plan upravljanja za zaštićena područja Međimurske županije (u nastavku: Plan) ne postoji, APUP je izrađen prije Plana kao zasebni dokument s tendencijom ugradnje u budući Plan.

Proces izrade APUP-a vodila je uža radna grupa Međimurske prirode - Javne ustanove za zaštitu prirode (u nastavku: JU Međimurske prirode), a u skladu s preporukama najbolje svjetske prakse (Leung i sur., 2018), uz korištenje metodoloških okvira tzv. Granica prihvatljivih promjena ili engl. Limits of Acceptable Change, skraćeno LAC (Stankey i sur., 1985) i u njega inkorporiranog Spektra mogućnosti doživljaja, engl. Recreation Opportunity Spectrum, skraćeno ROS (Clark i Stankey, 1979). To su ključne sastavnice trenutno u svijetu uspostavljenog metodološkog standarda u praksi promišljanja i planiranja upravljanja posjećivanjem u zaštićenim područjima. Kao primjer

dobre prakse korišten je i proces planiranja upravljanja posjećivanjem za Nacionalni park Plitvička jezera.

2. Metodološki okvir

2.1. Uvodno o metodologiji

Metodološki okvir Granica prihvatljivih promjena ili LAC (Limits of Acceptable Change) definira se kao okvir za proces identifikacije i usuglašavanja oko prihvatljivih i odgovarajućih biofizičkih i društvenih uvjeta u upravljanoj području, te određivanja odgovarajućih upravljačkih aktivnosti kojima će se ti uvjeti postići. Okvir u cijelosti slijedi načela suvremenog planiranja i upravljanja posjećivanjem u zaštićenim područjima.

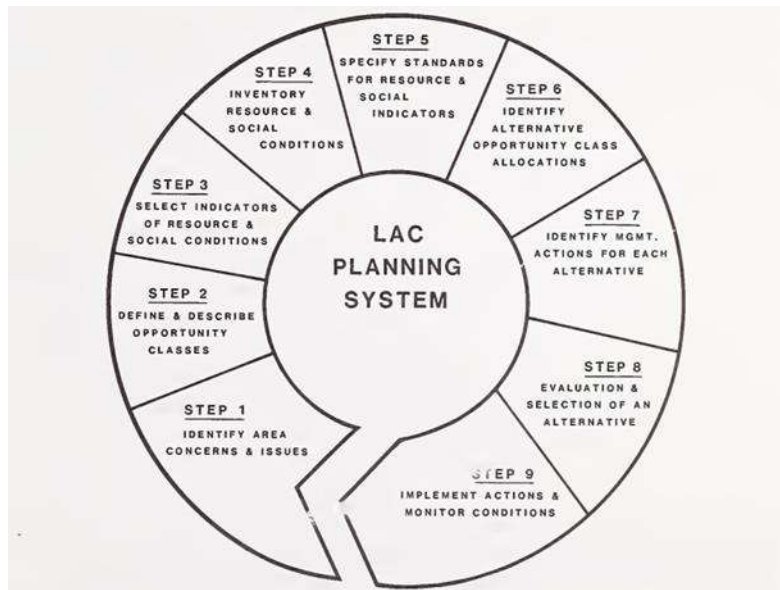
U analizi se kreće od vrijednosti i općih ciljeva područja te fokus osigurava kroz identifikaciju kritičnih izazova i prepreka. Jasno i precizno definira cilj upravljanja posjećivanjem, definirajući:

- ključne elemente ciljanog doživljaja;
- biofizičke, društvene i upravljačke preuvjete za taj doživljaj;
- indikatore praćenjem kojih će se utvrditi postižu li se ciljevi upravljanja te
- standarde kvalitete doživljaja, odnosno granične vrijednosti indikatora za koje su uvjeti još uvijek prihvatljivi za ciljni doživljaj.

Definiranjem cijelog spektra mogućnosti doživljaja, planira za raznolikost mogućnosti doživljaja, koja reflektira i raznolikost uvjeta u području, a zadovoljava i preferencije grupa posjetitelja različitih motivacija i interesa. Identificira alternativne alokacije zona s različitim mogućnostima doživljaja unutar područja te temeljem usporedbe odabire najpovoljniju. Upravljačke strategije i aktivnosti fokusira na identificirane glavne izazove i utjecaje od posjećivanja. Temeljem rezultata praćenja, prilagođava upravljačke aktivnosti i strategije, a po potrebi i ciljeve.

LAC proces je strukturiran kroz nekoliko koraka koji su posloženi u logični slijed (Sl. 1), u kojem rezultati prethodnih koraka predstavljaju temelj za korake koji slijede, no u

osnovi se radi o iterativnom procesu kritičkog razmišljanja, u kojem se treba i temeljem analiza i zaključaka iz kasnijih koraka, ponovno vraćati i po potrebi revidirati, dopunjavati ili preciznije artikulirati rezultate ranijih koraka.

Slika 1. LAC koraci

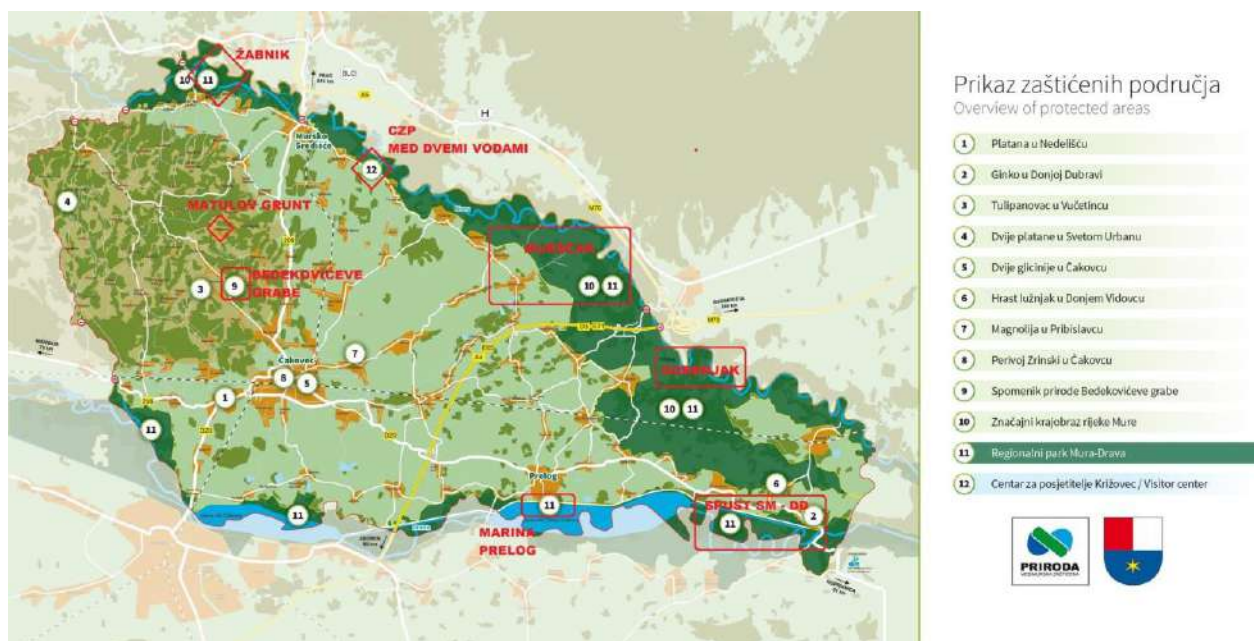
Izvor: Stankey i sur., 1985

LAC koraci su:

1. Identifikacija – stanje i problemi
2. Definiranje i opis klasa
3. Određivanje indikatora za klase
4. Inventarizacija postojećih resursa i društvenih uvjeta
5. Određivanje standarda za pojedinu klasu
6. Identifikacija mogućih alternativa
7. Identifikacija upravljačkih aktivnosti za svaku alternativu
8. Evaluacija i odabir najbolje alternative
9. Implementacija i praćenje

2.2. Metodologija izrade ovog dokumenta

Na dvodnevnoj internoj radionici djelatnika JU Međimurske prirode 5. i 6. ožujka 2019. godine identificirane su najznačajnije lokacije (Sl. 2) i pripadajuće prirodne vrijednosti za posjećivanje Međimurske županije. Definirana je vizija i opći cilj upravljanja područjem.

Slika 2. Najznačajnije lokacije za posjećivanje prirodnih vrijednosti Međimurske županije

Tijekom ožujka napravljena je analiza postojećih planskih i upravljačkih dokumenata te aktivnosti JU Međimurske prirode vezanih uz posjećivanje i turizam, a prema Uputama za evaluaciju stanja pri izradi APUP-a definirane od strane Ministarstva zaštite okoliša i energetike. Prilikom evaluacije analiziran je sadržaj niže navedenih planskih i upravljačkih dokumenata na temu posjećivanja, a koji se odnosi na područje Međimurske županije:

- Planski i izvještajni dokumenti na razini Međimurske županije;
- Prostorni planovi – županijski te općina i gradova;
- Dokumenti i akti vezani uz međunarodne dezinacije;
- Postojeći akti i interni dokumenti JU.

S obzirom da je cijeli proces planiranja upravljanja posjećivanjem participatorni proces, on podrazumijeva uključivanje dionika. Sukladno tome, izrađena je lista dionika koji imaju interes na prioritetnim lokalitetima za posjećivanje te je za svakog dionika utvrđena razina i metoda uključivanja u proces (Prilog 1). Dionici su razvrstani na primarne dionike (oni koji imaju visok utjecaj na plan ili su pod direktnim utjecajem plana tj. planiranih aktivnosti), sekundarne dionike (oni koji nisu pod direktnim utjecajem plana tj. planiranih aktivnosti, ali svojim djelovanjem mogu utjecati na uspješnost njegove provedbe) i tercijarne dionike (oni čija zainteresiranost i utjecaj na plan nije visoka, ali mogu utjecati na formiranje mišljenja, bilo za ili protiv). Dionici koji su procijenjeni kao primarni, grupirani su u dvije podskupine ovisno o zaštićenim područjima koje su im od interesa te su s njima provedene radionice.

Prva radionica s dionicima održana je 16. svibnja 2019. godine u Križovcu. Na radionici su sudjelovali predstavnici nevladinih organizacija iz sektora zaštite prirode, sportskog ribolovnog društva, nautičkog kluba, udruženja pčelara, predstavnici Hrvatskih voda, LAG Mura-Drava, Turističke zajednice Međimurske županije, Općine Domašinec te predstavnici JU Međimurska priroda (Vukadin, 2019a).

Druga radionica s dionicima održana je 17. svibnja 2019. godine u Križovcu. Na radionici su sudjelovali predstavnici institucionalnih dionika vezanih uz zaštićena prirodna područja Međimurske županije: Ministarstvo zaštite okoliša i energetike, Međimurska županija, Općina Sveta Marija, Grad Mursko Središće, Turistička zajednica Mursko Središće, Javna ustanova REDEA, Udruga turističkih vodiča Međimurske županije, Zaštitarsko-ekološka udruga Čaplja, Športsko ribolovno društvo Verk Križovec, Centar dr. Rudolf Steiner, predstavnici pružatelja turističkih usluga na području Međimurske županije i predstavnici JU Međimurska priroda (Vukadin, 2019a).

Nakon uvodnih prezentacija od strane Međimurske prirode i facilitatorice Vesne Vukadin, provedena je moderirana rasprava sa svim sudionicima podijeljenim u nekoliko grupa. Metodom facilitacije metaplan (metoda moderacijskih kartica) prikupljeni su stavovi dionika o vrijednostima zaštićenih prirodnih područja Međimurske županije,

njihovoj postojećoj turističkoj ponudi, prezentaciji i korištenju, mogućnostima doživljaja te potrebama, preporukama i mogućoj suradnji (Vukadin 2019a). Rezultati dobiveni radionicama obrađeni su i uzeti u obzir u daljnjem procesu izrade APUP-a (Prilog 2).

Nakon radionica, s nekoliko ključnih dionika koji se nisu odazvali radionicama tijekom lipnja 2019. održan je konzultativni sastanak, a to su: Marina Prelog d.o.o., Hrvatske šume – Šumarija Čakovec, Turistička zajednica Općine Sveti Martin na Muri i Općina Sveti Martin na Muri.

Nadalje je definiran spektar mogućih klasa doživljaja (Recreation opportunity spectrum, ROS), od područja izvorne (neizmijenjene) prirode do urbanijih područja sa znatnije izmijenjenom prirodom, pri čemu su za zaštićena područja Međimurske županije određene ukupno četiri različite klase doživljaja (Sl. 3).

Slika 3. Spektar mogućih klasa doživljaja za odabrana prirodna područja Međimurske županije

U sljedećoj fazi izrađeni su opisi ključnih elemenata doživljaja za svaku ROS klasu te su temeljem informacija prikupljenih u prethodnim koracima i osvještavanjem postojećih uvjeta u pojedinom području, definirani biofizički, društveni i upravljački uvjeti za svaku ROS klasu.

U smjeru preciznijeg i mjerljivog definiranja klasa izvršeno je određivanje standarda za pojedinu klasu. Indikatori su mjerljive varijable koje opisuju ključne biofizičke, društvene

i upravljačke uvjete i temeljni su element za kasnije definiranje upravljačkih aktivnosti, praćenje i adaptivno upravljanje.

U koraku inventarizacije postojećih preduvjeta za definirane ROS klase utvrđivala se prisutnost i stanje biofizičkih, društvenih i upravljačkih uvjeta u pojedinim dijelovima područja te faktori utjecaja na upravljanje posjećivanjem, mogući rizici, ograničenja ili zahtjevi. Proces je uključivao pregled područja po indikatorima i uvjetima kroz terenske obilaske lokaliteta (8 lokaliteta) u razdoblju od srpnja do rujna 2019. godine.

Nakon terenskih obilazaka izvršeno je određivanje standarda za indikatore. Standardi (granice/limiti) odnosno granične vrijednosti indikatora opisuju krajnju (ili željenu) razinu utjecaja koja se smatra prihvatljivom za postizanje ciljeva upravljanja. Oni su mjerljivi i uglavnom se temelje na procjenama. Za sve navedene indikatore po ROS klasama identificirane su granične razine promjene/utjecaja od posjećivanja koje se ocjenjuju kao prihvatljive te su uz konzultacije i rasprave za njih određeni standardi.

Napravljena je i zonacija za alternativne alokacije ROS klasa te su definirane upravljačke aktivnosti prema grupama. Za svaku aktivnost definiran je prioritet, indikator, provoditelj i suradnici. Nakon definiranja aktivnosti iste su predstavljene dionicima kroz drugi krug radionica.

Cilj radionica bio je prezentirati i raspraviti do sad izrađene dijelove APUP-a utemeljene na rezultatima prvih dviju radionica s dionicima održanim u svibnju 2019. godine, s posebnim naglaskom na aktivnosti upravljanja posjećivanjem. Prezentacije i rasprava strukturirane su po ustanovljenim klasama posjećivanja i lokalitetima svrstanim u pojedinu klasu.

Treća radionica s dionicima održana je 1. listopada 2019. godine u Čakovcu. Na radionici su sudjelovali predstavnici jedinica regionalne i lokalne samouprave (Međimurske županije, Općine Domašinec i Donji Vidovec), predstavnici javnih ustanova za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima iz susjednih županija (Varaždinske i Koprivničko-križevačke), predstavnici Turističke zajednice Međimurske

županije, nevladinih organizacija iz sektora zaštite prirode, sportskog ribolovnog društva, lovačkog saveza, HGSS, udruženja pčelara, zlatara te predstavnici JU Međimurska priroda. Na ovoj radionici raspravljalo se o sljedećim lokalitetima: spust Sveta Marija – Donja Dubrava, Murščak i Marina Prelog (Vukadin, 2019b).

Četvrta radionica s dionicima održana je 2. listopada 2019. godine u Čakovcu. Na radionici su sudjelovali predstavnici jedinica regionalne i lokalne samouprave (Međimurske županije, Općine Goričan, Sv. Juraj na Bregu i Sveti Martin na Muri), predstavnici turističkih zajednica (Međimurske županije i Općine Sveti Martin na Muri), nevladinih organizacija iz sektora zaštite prirode i sektora turizma, Javne ustanove REDEA, Muzeja Međimurja te predstavnici JU Međimurska priroda. Na ovoj radionici raspravljalo se o sljedećim lokalitetima: Gorenjak, Bedekovićeve grabe, Matulov grunt, Žabnik – Sveti Martin i Centar za posjetitelje Med dvema vodama (Križovec). Uz provjeru opravdanosti i mogućnosti provedbe prepoznatih aktivnosti prikupljene su i dodatne informacije o trenutnom stanju na pojedinim područjima te prijedlozi dodatnih aktivnosti upravljanja (Prilog 3) (Vukadin, 2019b).

Nakon revidiranja aktivnosti i pripadajućih prioriteta, indikatora, provoditelja i suradnika napravljen je vremenski okvir i okvirni proračun za aktivnosti. Nacrt plana završen je početkom veljače te je prezentiran dionicima (Prilog 4) i javnosti 5. ožujka 2020. godine. Nakon finalnih komentara nacrta APUP-a, dokument je finaliziran sredinom ožujka 2020. godine.

3. Vrijednosti područja

Područja koja su prepoznata kao prirodno najvrjednija u Međimurskoj županiji i koja su obuhvaćena ovim APUP-om sastavni su dio Značajnog krajobraza rijeke Mure, Regionalnog parka Mura-Drava, Spomenika prirode Bedekovićeve grabe, ekološke mreže Natura 2000 i HU-HR Prekograničnog rezervata biosfere Mura-Drava-Dunav.

Europska ekološka mreža Natura 2000 mreža je područja od europske važnosti, izdvojenih za očuvanje rijetkih i ugroženih prirodnih i poluprirodnih staništa te biljnih i životinjskih vrsta, zaštićenih Direktivama Europske unije. Mreža Natura 2000 sastoji se od Posebnih područja zaštite - SAC (područja izdvojenih na temelju Direktive o staništima) i Područja posebne zaštite - SPA (područja izdvojenih na temelju Direktive o pticama). U hrvatskom zakonodavstvu ova područja navode se kao POP (Područja očuvanja značajna za ptice) i POVS (Područja očuvanja značajna za vrste i stanišne tipove).

Na području Međimurske županije dva su područja ključna za ptice: Dravske akumulacije i Gornji tok Drave (od Donje Dubrave do Terezinog polja) te sedam područja očuvanja važnih za vrste i stanišne tipove: Međimurje, Donje Međimurje, Mura, Dravske akumulacije, Gornji tok Drave (od Donje Dubrave do Terezinog polja), Mačkovec – ribnjak i Čep – Nedelišće (Golub i sur., 2020).

Ekološka mreža Natura 2000 se proteže na 13 048,58 ha ili 17,9 % površine Međimurske županije. Ovim APUP-om obuhvaćena su sljedeća područja ekološke mreže:

- **Područja očuvanja značajna za vrste i stanišne tipove (POVS):**

Lokalitet od interesa za APUP	Područje ekološke mreže	Kod područja
Bedekovićeve grabe	Međimurje	HR2001346

Matulov grunt	Međimurje	HR2001346
Sveta Marija – Donja Dubrava	Gornji tok Drave	HR5000014
Marina Prelog	Dravske akumulacije	HR2001307
Gorenjak	Mura	HR2000364
Murščak	Mura	HR2000364
Žabnik	Mura	HR2000364

- **Područja očuvanja značajna za ptice (POP):**

Lokalitet od interesa za APUP	Područje ekološke mreže	Kod područja
Sveta Marija – Donja Dubrava	Gornji tok Drave	HR1000014
Marina Prelog	Dravske akumulacije	HR1000013

3.1. Značajni krajobraz rijeke Mure i Regionalni park Mura-Drava

Od strane Međimurske županije, godine 2001. zaštićen je širi prostor uz rijeku Muru u kategoriji značajni krajobraz. Sukladno Zakonu o zaštiti prirode (NN 80/13, 15/18, 14/19), to je prirodni ili kultivirani predjel velike krajobrazne vrijednosti i bioraznolikosti i/ili georaznolikosti ili krajobraz očuvanih jedinstvenih obilježja karakterističnih za pojedino područje. U značajnom krajobrazu dopušteni su zahvati i djelatnosti koje ne narušavaju obilježja zbog kojih je proglašen.

Značajni krajobraz rijeke Mure obuhvaća širi pojas od rijeke Mure do granice naselja u zaleđu rijeke. Površina zaštićenog područja je 14 437,52 ha te je pojas širi u Donjem Međimurju gdje su naselja udaljenija od rijeke te je tamo i samo područje zaštite šire. U prostoru su posebice značajna vlažna staništa – poplavne šume, vlažni travnjaci, mrtvi rukavci, napuštena korita, meandri te sprudovi i strme odronjene obale. Prostor je to bogate ornitofaune i ihtiofaune te drugih ugroženih i rijetkih vrsta. Također, tu se nalazi

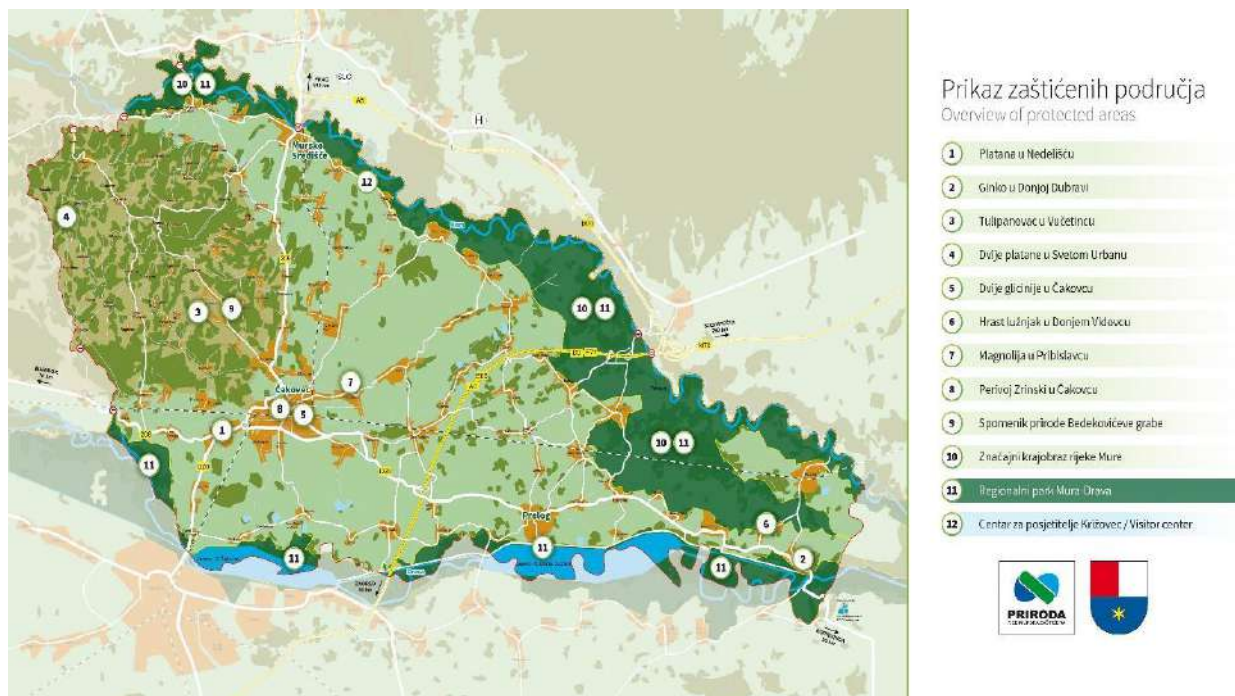
specifični krajobrazni sklop koji gradira od prirodnog prostora uz same rijeke prema kulturnom antropogenom krajobrazu u rubnim dijelovima s naseljima.

Deset godina kasnije područje značajnog krajobraza većim je dijelom postalo sastavni dio Regionalnog parka Mura-Drava. Regionalni park Mura-Drava prvi je regionalni park u Republici Hrvatskoj, proglašen 10. veljače 2011. godine Uredbom o proglašenju Regionalnog parka Mura-Drava koju je donijela Vlada Republike Hrvatske. Sukladno Zakonu o zaštiti prirode, regionalni park je prostrano prirodno ili dijelom kultivirano područje kopna i/ili mora velike bioraznolikosti i/ili georaznolikosti, s vrijednim ekološkim obilježjima i krajobraznim vrijednostima karakterističnim za područje na kojem se nalazi. U regionalnom parku dopuštene su gospodarske i druge djelatnosti i zahvati kojima se ne ugrožavaju njegova bitna obilježja i uloga.

Rijeke Mura i Drava područja su izuzetnih prirodnih vrijednosti na regionalnom, nacionalnom i europskom nivou. Ovi riječni tokovi čine cjelovito područje koje se, osim unutar teritorija Republike Hrvatske, proteže kao prekogranični riječni ekosustav u susjednim državama te u uzvodnim i nizvodnim zemljama slijeva. Unutar granica Republike Hrvatske nalazi se središnji dio tog riječnog sustava. Osobito snažna povezanost ljudi i rijeke dovela je na ovom području do uspostave posebnog načina življenja uz rijeku s brojnim rekreativnim i tradicionalnim aktivnostima. Mura i Drava predstavljaju prirodni oslonac i kulturni identitet prostora koji se proteže kroz pet županija Republike Hrvatske (Međimurska, Varaždinska, Koprivničko-križevačka, Virovitičko-podravska i Osječko-baranjska), te u dvije susjedne države, Republiku Sloveniju i Republiku Mađarsku.

Ukupna površina Parka je 87 448,70 ha od čega se na području Međimurske županije nalazi 16 980,34 hektara ili 19,42 % površine Parka. Park u Međimurskoj županiji obuhvaća površinu 3 grada (Prelog, Mursko Središće, Čakovec) i 13 općina (Štrigova, Sveti Martin na Muri, Podturen, Dekanovec, Domašinec, Goričan, Kotoriba, Donja Dubrava, Donji Vidovec, Sveta Marija, Donji Kraljevec, Orehovica, Nedelišće) (Sl. 4).

Rijeke Mura i Drava među posljednjim su prirodnim tokovima nizinskih rijeka u srednjoj Europi, a karakterizira ih visoka razina biološke raznolikosti. Posebice su značajna vlažna staništa koja spadaju među najugroženija u Europi, a zaštićena su i u Republici Hrvatskoj: poplavne šume, vlažni travnjaci, mrtvi rukavci, napuštena korita i meandri, sprudovi i strme odronjene obale u kojima se gnijezde strogo zaštićene vrste, što su i sami dionici u procesu radionica istaknuli kao osobito vrijednima. Od ukupno 60 stanišnih tipova (prema Nacionalnoj klasifikaciji staništa RH) u Parku ih je 37 rijetko i ugroženo.

Slika 4. Karta Regionalnog parka Mura-Drava u Međimurskoj županiji (tamnozeleno boja na karti označava područje Regionalnog parka Mura-Drava).

Na širem području Parka obitava veliki broj ugroženih i zaštićenih vrsta ptica kao npr. mali vranac (*Phalacrocorax pygmaeus*), brezov zviždak (*Phylloscopus trochilus*), štekavac (*Haliaeetus albicilla*), mala čigra (*Sterna albifrons*), čaplja danguba (*Ardea purpurea*), bijela čaplja (*Egretta alba*), crna roda (*Ciconia nigra*) itd. U rijeci Muri i Dravi pronađene su 73 vrste riba. Njih 37 nalazi se u Crvenoj knjizi slatkovodnih riba Hrvatske. Od ugroženih i zaštićenih ribljih vrsta ističe se sabljarka (*Pelecus cultratus*), bolen (*Aspius aspius*), piškur (*Misgurnus fossilis*), crnka (*Umbra krameri*). Važno je

napomenuti da je Park područje rasprostranjenja strogo zaštićene vidre (*Lutra lutra*) te da je ovo jedno od područja na kojem se započelo sa reintrodukcijom dabra (*Castor fiber*) koji je u drugoj polovici 19. stoljeća bio u potpunosti istrijebljen. Najnovijim istraživanjima šišmiša na području Parka u Međimurskoj i Koprivničko-križevačkoj županiji zabilježeno je 16 vrsta šišmiša. Vrlo je značajna i izuzetno bogata fauna vretenaca. Samo na području gornjeg toka rijeke Drave kvalitativni sastav faune vretenaca čini 59,72 % od ukupnog broja vrsta vretenaca na području Hrvatske.

Na području Mure i Drave zabilježeno je oko 300 različitih svojiti vaskularne flore, od kojih su 42 svojite strogo zaštićene. Značaj ovom području daje i glacijalni reliktni kebrač (*Myricaria germanica*) koji je kritično ugrožena vrsta u Hrvatskoj. Crnkasta sasa (*Pulsatilla pratensis* ssp. *nigricans*) javlja se samo na nekoliko lokaliteta u Hrvatskoj, a iskapanjem pijeska i odlaganjem otpada ugrožava se stanište te kritično ugrožene svojite. Među močvarnim biljkama koje su ugrožene ili rijetke na europskoj razini ističu se: sibirski perunika (*Iris sibirica*), strelica (*Sagittaria sagittifolia*), rezac (*Stratiotes aloides*), vodoljub (*Butomus umbellatus*), sitna leća (*Wolffia arrhiza*), vodeni orašac (*Trapa natans*) i druge (Trenc i sur., 2010).

Područje Parka obilježava i visoka razina krajobrazne raznolikosti, a riječni krajobraz sa svojim posebnostima daje izraziti pečat čitavom području. Očuvane prirodne obale Mure i Drave, zajedno sa svojim biljnim i životinjskim svijetom tvore prepoznatljiv nizinski krajobraz rubnog dijela Panonske nizine. Naselja žive u skladu s okolnom prirodom, rijekom, šumom, livadama i oranicama te tvore tzv. mozaični krajobraz, koji je također prepoznat kao osobito vrijedan od strane dionika u procesu radionica.

Prostor Parka obilježava značajna georaznolikost vezana uz raznolikost sedimenata pretežito kvartarne starosti (riječni šljunci, pijesci, eolski sedimenti – les), geomorfološke, hidromorfološke procese (npr. oblikovanje sprudova, meandara), nalaze minerala (zlato) i paleontološke nalaze (fosilni sisavci iz srednjeg i gornjeg pleistocena), pojave ugljena, nafte i dr. Zaštita georaznolikosti Parka predstavlja osnovu za očuvanje

biološke raznolikosti. Ove vrijednosti imaju značajan potencijal za razvoj geoturizma kao specifičnog elementa ponude Parka.

3.2. Spomenik prirode Bedekovićeve grabe i ekološka mreža Međimurje (HR2001346)

Vlažne livade na lokalitetu Bedekovićeve grabe u Općini Sveti Juraj na Bregu u prosincu 2002. godine proglašene su spomenikom prirode. Prema Zakonu o zaštiti prirode (NN 80/13, 15/18, 14/19) spomenik prirode je pojedinačni neizmijenjeni dio prirode koji ima ekološku, znanstvenu, estetsku ili odgojno-obrazovnu vrijednost. Na spomeniku prirode dopušteni su zahvati i djelatnosti kojima se ne ugrožavaju njegova obilježja i vrijednosti.

Bedekovićeve grabe u Općini Sveti Juraj na Bregu zapravo su potočna dolina potoka Pleškovca te ujedno vrijedno stanište brojnih ugroženih i zaštićenih biljnih i životinjskih vrsta. Biološkim istraživanjima na Bedekovićevim grabama zabilježena je 81 biljna vrsta te 63 vrste danjih leptira. Područje površine 13,11 hektara zaštićeno je 2002. godine kao zoološki spomenik prirode zbog obitavanja kritično ugroženih vrsta leptira: zagasitog livadnog plavca (*Phengaris nausithous*) i velikog livadnog plavca (*Phengaris teleius*). Te dvije vrste često dijele stanište vlažnih livada, iako koriste različite dijelove istog staništa. Veliki livadni plavac polaže jajašca na otvorenijim i redovito košenim dijelovima, a zagasiti na rubovima livada i na zapuštenijim livadama. Oba polažu jajašca na biljku hraniteljicu ljekovitu krvaru (*Sanguisorba officinalis*) među čijim se cvjetovima razvijaju gusjenice, hraneći se pritom njezinim sjemenkama. Nakon četvrtog presvlačenja, gusjenica napušta biljku hraniteljicu i pada na tlo. Tu počinje novi proces i gusjenice prihvaća druga vrsta; mravi domaćini iz roda *Myrmica* odnose gusjenice u mravinjake, štiteći ih tako od predatora. Gusjenice su u mravinjaku 10 mjeseci. Kad je prihvaćena u mravinjaku, gusjenica se aktivno hrani mravljim ličinkama. Dolaskom proljeća zakukulji se i provodi još mjesec dana u komori blizu površine zemlje te u lipnju kao odrasli leptir izlazi iz zemlje. Odrasli se leptiri također hrane ljekovitom krvarom, a

većinu života provode mirujući i sunčajući se. Izrode jednu generaciju čiji se leptiri pojavljuju na Bedekovićevim grabama od lipnja do kolovoza.

Od ostalih sastavnica bioraznolikosti zaštićenog područja svakako treba spomenuti još dvije ugrožene vrste leptira, a to su kiseličin vatreni plavac (*Lycaena dispar*) te danja medonjica (*Euplagia quadripunctaria*) zbog kojih su Bedekovićeve grabe dio prostorno većeg, europski važnog područja ekološke mreže Natura 2000 zvanog Međimurje (HR2001346) za četiri navedene vrste leptira.

Aktivnost čovjeka na lokalitetu Bedekovićeve grabe od presudne je važnosti za očuvanje bioraznolikosti ovog područja. Samo tradicijska ljudska djelatnost – košnja trave za sijeno i otavu osigurat će opstanak vlažnih livada, a samim time i brojnih ugroženih biljnih i životinjskih vrsta koje na njima pronalaze svoje stanište, ponajprije leptira plavaca (Golub i sur., 2020).

JU Međimurska priroda aktivno upravlja Spomenikom prirode Bedekovićeve grabe poticanjem tradicijske košnje u točno određenim vremenskim periodima (do 15. lipnja i nakon 15. rujna). Međutim, pomoć lokalnih ljudi i zajednice neophodna je u očuvanju ovoga vrijednog prirodnog bisera.

Unutar područja ekološke mreže Međimurje HR2001346 u naselju Frkanovec nalazi se edukacijsko-interpretacijski centar Matulov grunt u Frkanovcu koji ima funkciju centra za interpretaciju vrijednosti tradicionalno košenih livada i leptira plavaca koji na njima obitavaju.

3.3. Prekogranični rezervat biosfere Mura-Drava-Dunav

Kao svojevrsna kruna dosadašnjih napora u zaštiti prirode Međimurja te porječja Mure i Drave u Hrvatskoj, u srpnju 2012. godine proglašen je Prekogranični rezervat biosfere Mura-Drava-Dunav između Hrvatske i Mađarske. UNESCO¹ je taj rezervat biosfere

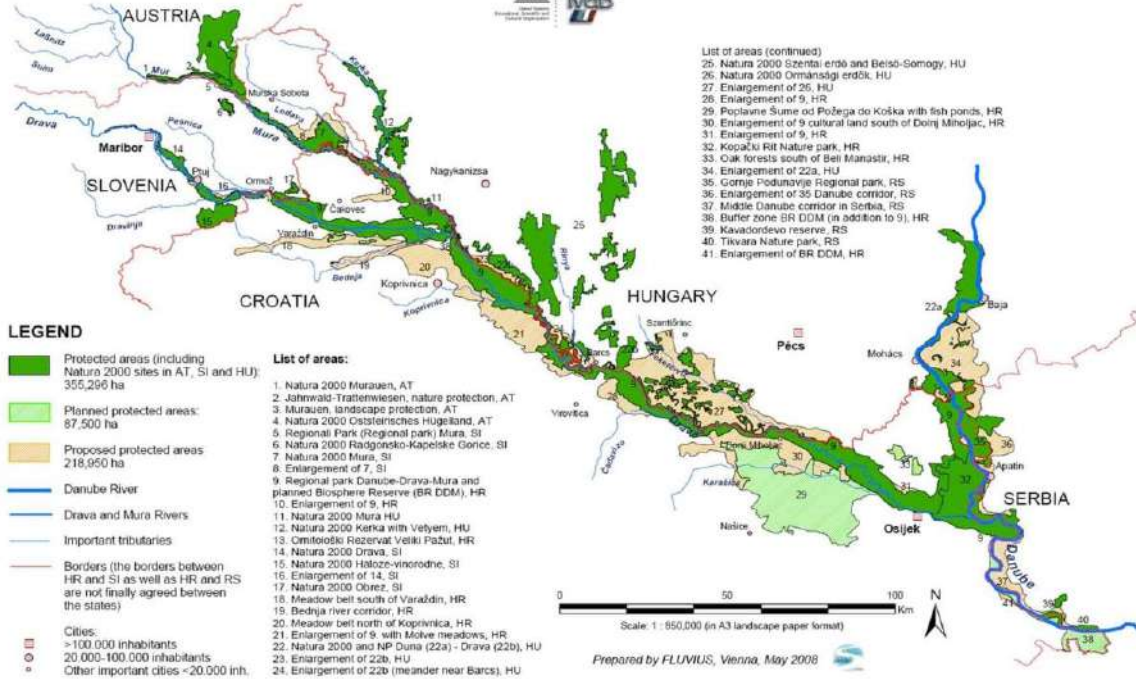
---

¹ The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

proglasio u sklopu svojeg programa Čovjek i biosfera, a do danas su proglašeni istovjetni rezervati biosfere i u Austriji, Sloveniji i Srbiji, dakle u državama kojima protječu Mura, Drava i Dunav. Ohrabrene zajedničkom vizijom pet država, nevladine ekološke udruge razmatraju zajedničku nominaciju svih tih pojedinačnih rezervata biosfere u jedan jedinstveni (Sl. 5). Ako se to ostvari, to će biti prvi pentalateralni rezervat biosfere na planetu Zemlji. Trenutno ih je proglašeno 701 u 124 zemlje.

Rezervat biosfere ne znači dodatnu strogoću zaštite, iako pojam rezervat to može implicirati; tu nije riječ o strogim ili posebnim rezervatima prema hrvatskom zakonu o zaštiti prirode, nego jednostavno o općeprihvaćenoj međunarodnoj terminologiji. Austrijanci, primjerice, svoje rezervate biosfere zovu *biosfernim parkovima*. Prirodne vrednote Regionalnog parka Mura-Drava te Parka prirode Kopački rit prepoznate su na međunarodnoj razini kao središnja zona zaštite prirode na čijim se rubnim dijelovima može oprobati model održivog razvoja. Dakako, sama deklaracija UNESCO-a neće puno vrijediti ako se i županije ne okrenu modelima razvoja koji potiču ekonomiju, ali istodobno i čuvaju prepoznate i službeno zaštićene vrijednosti, prirodne i kulturne. Međimurska županija stremi ostvarenju ciljeva održivog razvoja, a UNESCO-ova potpora tome daje vjetar u leđa. Naime, među više od 100 000 zaštićenih područja prirode u cijelom svijetu, u ovom ih trenutku samo 701 ima status rezervata biosfere, što znači da UNESCO pomno odabire regije u kojima će putem tog statusa omogućiti lokalnim zajednicama da svoj razvoj usmjere prema održivosti. Time se želi pokazati da zaštita prirode ne donosi stroge zabrane, već daje okvir za skladnost između čovjeka i ukupnog prirodnog okruženja. U konačnici, UNESCO je pridjevnik rezervata biosfere pridodao području koje je prvotno zaštitila sama Republika Hrvatska u veljači 2011. godine, a to je i jedan od uvjeta, naime da deklarirani rezervat biosfere prethodno bude proglašeno zaštićeno područje na nacionalnoj razini (Golub i sur., 2020).

Protected Areas along the European Lifeline Danube-Drava-Mura
Proposal for a Trans-Boundary Biosphere Reserve "Danube-Drava-Mura" within the framework
of UNESCO's Programme on Man and the Biosphere (MAB)

Slika 5. Predloženi pentalateralni Rezervat biosfere Mura-Drava-Dunav

4. Evaluacija stanja

Masterplan razvoja turizma Međimurske županije do 2020. godine (Telišman-Košuta i sur., 2016) navodi da Međimurska županija raspolaže bogatom resursno-atrakcijskom osnovom. Značajan segment je i zaštićena priroda s međunarodnom važnošću, ali za većinu promatranih lokaliteta tržišna spremnost je na razini poluspremno što znači da je potrebno sadržaje presložiti za tržište (osim biciklističkih staza). Prepoznat je razvojni potencijal u biciklizmu i hodanju odnosno trekkingu te kroz nautiku i riječna krstarenja. Kao ograničenje turističkog razvoja detektira neriješeno vlasništvo objekata koji su potrebni u turizmu te ograničavajući prostorni planovi.

Sukladno postavljenoj viziji, razvoj turizma Međimurja počiva na usporednom maksimiranju zaštite i razvojnog potencijala prirodne i kulturne baštine (uključujući primjerice zaštitu tradicionalnih šopanih kuća i feudalne arhitekture). To podrazumijeva poduzimanje aktivnosti koje osiguravaju da turistička valorizacija baštine ne narušava njezinu vrijednost za buduće naraštaje, ali i uspostavljanje sadržaja prilagođenih potrebama i očekivanjima suvremenih posjetitelja. U tom smislu, uz poštovanje propisa iz sfere zaštite prirode i kulturne baštine te rješavanje često kompleksnih vlasničkih odnosa, potrebno je osigurati sustavni pristup postupnoj turistifikaciji prioritetnih lokaliteta uspostavom primjerenog sustava obilaska, opremanja, interpretacije i sl., uključujući i rješenje pristupa, parkiranja, sanitarija, ugostiteljstva, trgovačkih objekata i sl.

U zaštićenim područjima održavaju se brojne kulturne i druge manifestacije koje organiziraju jedinice lokalne samouprave, njihove turističke zajednice ili udruge građana.

Prepoznate manifestacije u vezi s posjećivanjem zaštićene prirode su:

- Kup međimurske pastrve u travnju,
- Spust murskih ladji (Bad Radkersburg – Domašinec) u lipnju,
- Lov na labuđe pero u srpnju.

Potencijalne manifestacije za povezivanje s posjećivanjem zaštićene prirode su:

- Vincekov pohod na ruti Toplice Sveti Martin - Mursko Središće u siječnju,
- Biciklima međimurskim putovima (BIMEP) u travnju,
- Kros utrka Frkanovec - srce gornjeg Međimurja u svibnju,
- Međunarodni festival suvremene poezije (MURAKON) u srpnju,
- Ljeto uz Muru krajem lipnja i početkom srpnja,
- Dani ljuka i ekološke proizvodnje u Donjoj Dubravi u kolovozu,
- Dani turizma i povorka starih zanata u Sv. Martinu na Muri krajem srpnja i početkom kolovoza.

Na području Međimurske županije nalaze se različite staze i putevi:

- Biciklističke: 11 staza diljem županije, pretežito trasirane na asfaltiranim cestama s malom frekvencijom prometa ili na održavanim šljunčanim putovima. Mura - Drava Bike, asfaltna i off road varijanta, kružne županijske staze (npr. Pušipelova, Martinska, Steinerova) te sustav kapilarnih staza stalno se nadopunjuje. Staze su obilježene, bicikli se iznajmljuju na više punktova;
- Međimurski planinarski put koji prolazi gornjim dijelom županije, od Čakovca do Štrigove, u potpunosti zaobilazi zaštićena područja;
- Mlinarov poučni put u Žabniku;
- Kuršanski lug u Kuršancu;
- Poučna staza Murščak nije prepoznata kao turistički značajna, pretpostavljeno zbog loše trasiranosti i nemogućnosti snalaženja, a prolazi atraktivnim dijelom Regionalnog parka Mura-Drava te Značajnog krajobraza rijeke Mure;
- Školski put u Frkanovcu nije prepoznat kao turistički značajan.

U Masterplanu razvoja turizma Međimurske županije navedeni su sljedeći planirani projekti do 2020. na lokalitetima od interesa za doživljaj prirode Međimurske županije:

- Revitalizacija prostora uz rijeke u Prelogu i Svetoj Mariji;
- Revitalizacija starog rukavca rijeke Mure u Žabniku;

- Turistički objekti u Prelogu (mlin, guljara, kovačnica, promatračnice), Svetom Martinu na Muri (skelarska kuća), Dekanovcu (mlin i skela na Muri), Goričanu (bivša karaula) i Svetoj Mariji (rekonstrukcija lovačkog doma);
- Tematske staze u okolici Preloga, Donje Dubrave, Svetog Martina na Muri;
- Šumska staza u Prelogu;
- Ostala infrastruktura: Prelog (SRZ Marina), Nedelišće (akumulacijsko jezero HE Čakovec, dokumentacija), Goričan (turističko-rekreacijski centar Ribnjak), Kotoriba (plaža uz jezero), Sveta Marija (uređenje plaže, vidikovac);
- Projekt Stara straža odnosno revitalizacija kompleksa bivše vojarne na samoj obali Mure u Općini Domašinec;
- Projekt Međimurska lastavica odnosno stalni izložbeni prostor međimurskih zavičajnih pasmina malih životinja;
- Projekt Jezerčica u Općini Orehovica koji obuhvaća revitalizaciju starog toka Drave i uređenje kompleksa za Školu u prirodi;
- Projekt Međimurje u pokretu koji obuhvaća mrežu tematskih pješačkih staza;
- Kamp i nautički centar u Prelogu;
- Kamp uz jezero u G. Kuršancu;
- Eko kamp u Žabniku.

U Međimurju se prepoznaju četiri snažna, prostorno i tematski međusobno različita područja turističke aktivnosti. To su:

1. Područje rijeka i jezera – obuhvaćajući prostor uz Muru i Dravu te Varaždinsko i Dubravsko jezero. To je visoko očuvan krajobraz, zaštićen kao Regionalni park, UNESCO rezervat biosfere i dio Natura 2000, te s brojnim stazama, rekreacijskim zonama i dva zdravstveno-turistička kompleksa primarno je područje zdravstvenog turizma, sporta i rekreacije u Međimurskoj županiji.

2. Gorice – brežuljkast, nadasve slikovit i uređen prostor ispunjen vinogradima, kletima i vinarijama, enogastronomsko je središte Županije.

3. Čakovec – kulturno središte Međimurja. Grad se s okolnim pripadajućim naseljima ističe kao destinacija visoke kvalitete života, što proizlazi iz primjene zelenih komunalnih standarda, uređenosti prostora, zelenih površina i pješačkih zona, iz orijentacije prema znanju, sportu i rekreaciji, „malom“ obrtu i trgovini te podršci vibrantne ugostiteljske scene utemeljene na lokalnoj proizvodnji zdrave hrane.

4. Središnji ruralni prostor – visoko kultiviran i uređen, to je prostor snažnog doživljaja očuvane tradicijske baštine Međimurja, ali i mjesto jedinstvenih zabavno-edukacijskih iskustava.

Razvojna strategija Međimurske županije do 2020. godine (Kralj i sur., 2016) u sferi jačanja konkurentnosti gospodarstva, kao jednu od prioriternih mjera postavlja osiguranje uvjeta za dugoročni održivi razvoj turizma Međimurja sljedećim aktivnostima:

- Očuvanje turističke atrakcijske osnove Županije s naglaskom na zaštitu prirodnih vrijednosti i kulturne baštine (katastar i atlas turističkih atrakcija u Međimurju, dugoročni plan razvoja turizma, jačanje međuinstitucionalne suradnje);
- Unapređenje turističkih proizvoda i usluga specijalizacijom i diversifikacijom (programi povećanja kvalitete i specijalizacije turističkih proizvoda, međusektorska koordinacija, poticaji, certifikacija, studijska putovanja);
- Osiguravanje efikasnog upravljanja turističkom destinacijom Međimurje (jačanje kapaciteta sustava TZ-a, javnoprivatna partnerstva, informacijski sustav) te
- Promociju Međimurja kao cjelovite turističke regije (promocija Međimurja kao visokovrijedne destinacije životnog stila – lifestyle destination).

Plan upravljanja posjetiteljima u prirodi (Michor i sur., 2019) sagledava uže područje uz rijeku Dravu i na području Međimurske županije. Fokus koncepta leži na glavnim rekreacijskim sadržajima uz Dravu – ribolovu, plivanju, vožnji kanuom, raftingu, šetnji i biciklizmu. Utvrđena je osjetljivost staništa (srednja, visoka ili vrlo visoka) te prirodne zone i zone za posjetitelje. Za područje Međimurske županije to su 4 prirodne zone te 8 zona za posjetitelje.

4.1. Obilježja posjećivanja lokaliteta od interesa

4.1.1. Infrastruktura i kapaciteti za upravljanje posjetiteljima

Gorenjak: nema turističke infrastrukture, samo je na rubnom dijelu biciklistička staza. Trenutno nema posjećivanja ovog područja. U slučaju rizičnih situacija nema mobilnog signala.

Sveta Marija – Donja Dubrava: pristupni put za početak spusta u Svetoj Mariji je turistički kompleks u nastajanju. Tvrtka Varga održava paintball u Donjoj Dubravi na izlaznom dijelu spusta. Na ruti spusta je 2015. godine postavljena promatračnica za ptice od JU Varaždinske županije koju je u međuvremenu Drava potkopala te je srušena. Prilikom spusta čamcima prakticira se stajanje na sprudovima za kupanje i pečenje kobasica te trenutno nema definiranih pravila ponašanja. Spustovi se odvijaju po nedefiniranom rasporedu i vremenu. Hotel Golf nudi i ispiranje zlata na toj lokaciji. Pristup točki polaska je organiziranim prijevozom iz Donje Dubrave do Svete Marije. Sudionici spustova u velikoj su mjeri lokalni stanovnici te u manjoj turisti komercijalno. Povremeno se organiziraju i edukativni ili humanitarni spustovi kao npr. Zaveslajmo za Dravu ili Zimski spust.

Murščak: postojeća poučna staza iz 2014. godine neprimjerena je za turističko posjećivanje. Info ploče postoje te su djelomično uništene (Sl. 6). Orijentacijskih oznaka nema što predstavlja veliki problem u snalaženju prostorom. U dijelu staze uz rijeku Muru nalazi se i odmorište uz klupe i stolovi. Nije definirano kada se staza može posjećivati. Staza je dugačka 6,3 km te je potreban pristup iz naselja od cca 2 km. Ulaz na stazu se ne naplaćuje, a ukoliko postoji potreba za vođenjem po stazi, ranijih godina to su odrađivali djelatnici Općine Domašinec.

Slika 6. Primjer oštećenja na info pločama u Muršćaku

Bedekovićeve grabe: označeni su ulazi u područje info pločama JU Međimurske prirode. Nije moguće parkirati vozila, autobus, kombi i sl. uz ulaze pa treba voditi brigu o tome da je pristup lokalitetu moguć samo pješke i ne može biti masovan. Lokalitet se u turističkom smislu posjećuje slabo. Najčešće ga koristi lokalno stanovništvo za rekreaciju po poljskom putu uz rubni dio zaštićenog područja.

Žabnik: postoji velik broj infrastrukture. Mlinarska kuća (ugostiteljski objekt s WC-om, zbirka i multimedijalni postav u potkrovlju), plutajući mlin na Muri, poučna staza Mlinarov poučni put, skela, labirinti i biciklistička staza. Nedaleko je i Pašnjak međimurskog konja, objekt ŠRD Čikov i spomenik najsjevernijoj točki RH. Mlinarska kuća, mlin i skela imaju radno vrijeme. Projektom Med dvema vodama krajem 2019. godine kreirana je

pješačko-biciklistička poučna staza Svetomartinska Mura (Sl. 7). U Svetom Martinu se finalno uređuje Skelarska kuća. JU Međimurska priroda na predmetnom lokalitetu provodi radionice i edukacije. TZ Sveti Martin na Muri naplaćuje ulaznice za svoje sadržaje. Područje je pokriveno mobilnim signalom za poziv u slučaju rizičnih situacija. Zbrinjavanje otpada osigurano je od strane ugostiteljskog objekta i TZ Sveti Martin na Muri.

Slika 7. Trasa nove staze Svetomartinska Mura

Marina Prelog: nedostaje prikladna interpretacija prirodnih vrijednosti. Postoji info ploča HEP-a o pravilima ponašanja vezanim uz HE objekt i njegovo moguće rekreacijsko korištenje. Postoji i ugostiteljski objekt, zmajarski centar, nautički klub, vikend kuće bez građevinske dozvole te ponuda vožnje jezerom upitne organizacije i naplate. Marina

Prelog je točka na biciklističkoj stazi. Ugostiteljski objekt ima radno vrijeme. Ulaz na područje je besplatan i nereguliran. Područje je pokriveno mobilnim signalom za poziv u slučaju rizičnih situacija. Cijelim Područjem upravlja Marina Prelog d.o.o. koja je odgovorna i za pražnjenje koševa za smeće i sl.

Matulov grunt: istraživačko-edukativni centar čiji se završetak predviđa za kraj 2020. godine (Sl. 8). Točka na tzv. Školskom putu kojeg koriste za potrebe rekreacije lokalni stanovnici. Trenutno nema posjećivanja. Područje je pokriveno mobilnim signalom za poziv u slučaju rizičnih situacija. Objekt je u vlasništvu Međimurske županije koja organizira odvoz otpada.

Slika 8. Vizualizacija istraživačko-edukativnog centra Matulov grunt

CZP Križovec: centar za posjetitelje, točka na biciklističkoj stazi. Ima definirano radno vrijeme. Područje je pokriveno mobilnim signalom za poziv u slučaju rizičnih situacija. Objekt je u vlasništvu JU Međimurske prirode koja organizira odvoz otpada.

Sadržaji kreirani kroz projekt Med dvema vodama imat će sadržaje prilagođene osobama s invaliditetom, dok sve ostalo postojeće treba prilagodbu. JU trenutno zapošljava 9 osoba, a 3 su djelatnika dijelom radnog vremena uključena u posjećivanje. Svakako je potrebno razraditi sustav koncesijskih odobrenja za rafting i ostale poslovne subjekte koji djeluju na području Svetomartinske Mure, Marine Prelog i spusta Sveta Marija – Donja Dubrava.

4.1.2. Postojeća ograničenja i/ili preporuke aktivnosti vezane uz zaštitu i prezentaciju vrijednosti

Gorenjak: nije prikladan za kretanje automobilima. Parking na ulazu u područje kod nasipa. Posjećivanje preporučljivo danju. Potrebno je informirati posjetitelje o pravilima ponašanja. Poželjno je da u području istovremeno budu do tri posjetitelja i vodiča. Preporučena aktivnost je pješaćenje i istraživanje prostora uz vodiča.

Sveta Marija – Donja Dubrava: pristup automobilima samo do ulaznih/izlaznih točki. Spustove je moguće organizirati ovisno o vodostaju starog toka Drave, a odvijaju se samo danju. Potrebno je informirati posjetitelje o pravilima ponašanja. Posjećivanje je moguće samo po vodi. Poželjna aktivnost je spust čamcem ili kanuom uz zaustavljanje na definiranim lokacijama.

Muršćak: uvelike agrarno područje s puno poljoprivredne mehanizacije. Pristup automobilima je prihvatljiv do nasipa. Potrebno je definirati pristupnu točku. Posjećivanje tijekom dana. Potrebno je informirati posjetitelje o pravilima ponašanja. Poželjna aktivnost je vožnja biciklom, jahanje na konju, pješaćenje u dijelu koji je bliže rijeci, a manje uz polja.

Bedekovićeve grabe: pješački pristup uz rub potoka Pleškovec, dok je kretanje po livadama neprihvatljivo odnosno postoji prostorno ograničenje posjećivanja. Definirati mjesto za parking u naselju (Lopatinec ili Mali Mihaljevec) i uzeti u obzir da je pristup do lokaliteta pješke. Nije atraktivno za posjećivanje cijele godine, najprikladnije od svibnja

do rujna i to danju. Potrebno je informirati posjetitelje o pravilima ponašanja. Poželjna aktivnost je piknik i lagana šetnja.

Žabnik: postoji pristupni parking. Potrebno je zabraniti vožnju automobilima po novoj poučnoj stazi Svetomartinska Mura. Objekti imaju svoje radno vrijeme. Potrebno je informirati posjetitelje o pravilima ponašanja. Posjetitelji će se brojati pomoću brojača na Svetomartinskoj Muri. Poželjna aktivnost je lagana šetnja i vožnja biciklom.

Marina Prelog: potrebno je definirati dio u kojem automobili nisu poželjni, imajući na umu i potrebe zmajarskog kluba. Posjećivanje je moguće danju i noću s obzirom da se nalazi na rubnom dijelu grada. Potrebno je informirati posjetitelje o pravilima ponašanja. Poželjna aktivnost je vožnja čamcem, zmajarstvo, lagana šetnja.

Matulov grunt: parking definiran kod objekta. Posjećivanje je moguće cijelog dana jer objekt ima predviđen segment duljeg boravka autora/istraživača. Na ovom lokalitetu potencijalno razlikujemo dvije grupe posjetitelja; one koji dolaze na program i one koji su dulje vrijeme na boravku (autori i istraživači). Broj posjetitelja pratit će se pomoću broja prodanih ulaznica i broja sudionika na programu. Brojčano ograničenje osoba na edukativnom programu je broj osoba koje je moguće dovesti kombijem odnosno 8 osoba.

CZP Križovec: parking definiran kod objekta. Objekt ima svoje radno vrijeme. Posjećivanje se treba organizirati na način da se uzme u obzir činjenica da djelatnici JU Međimurske prirode rade u istom objektu. Posjetitelji će se pratiti pomoću prodanih ulaznica i programa. S obzirom na veličinu i organizaciju kretanja po postavu poželjan je ulazak u postav u grupama od maksimalno 25 osoba.

4.1.3. Usluge i programi za posjetitelje

Gorenjak: trenutno nema programa u ponudi te sukladno tome ni posjećivanja ni tiskanih materijala.

Sveta Marija – Donja Dubrava: usluga spusta/raftinga je poželjna aktivnost za lokalnu zajednicu. Uslugu je potrebno profesionalizirati (posebno sigurnosni aspekt) i dodatnu ponudu povezati s lokalnim proizvođačima, posebno na početnoj točki u Svetoj Mariji gdje općina provodi ulaganje u infrastrukturu. Sporadičan promotivni materijal.

Muršćak: vođenje po stazi odrađuju djelatnici Općine Domašinec, a kroz međunarodni projekt iz 2014. godine tiskani su različiti promotivni materijali.

Bedekovićeve grabe: posjećivanje koordinira JU Međimurska priroda. Proteklih godina radi se o manjem broju posjetitelja, najčešće učenici lokalnih škola. Postoji brošura o vrijednosti prostora.

Žabnik: posjećivanje koordinira TZ Sveti Martin na Muri i JU Međimurska priroda, svatko za svoje objekte i sadržaje. JU Međimurska priroda provodi više edukativnih programa te ima tiskanih promotivnih materijala. Povremeno se nude dodatni proizvodi lokalnih OPG-ova. Posjetitelji traže brašno zbog posjete mlinu. Za sada se ne može kupiti.

Marina Prelog: nema koordinacije posjećivanja.

Matulov grunt: trenutno nema posjećivanja.

CZP Križovec: posjećivanje koordinira JU Međimurska priroda. Nudi različite programe i ima tiskane materijale. Nudi suvenire lokalne proizvodnje.

4.1.4. Suradnja s dionicima vezana uz posjećivanje odnosno turizam u ZP

Gorenjak: suradnja s Hrvatskim šumama i potencijalna suradnja s lokalnim lovačkim društvom.

Sveta Marija – Donja Dubrava: potrebna intenzivnija suradnja s Općinom Sveta Marija i Donja Dubrava, HGSS-om te pravnim subjektima koji provode spustove.

Murščak: suradnja s Općinom Domašinec.

Bedekovićeve grabe: suradnja s Općinom Sveti Juraj na Bregu.

Žabnik: suradnja s Općinom i TZ Sveti Martin na Muri, skelarom, ugostiteljskim objektom Arka i ŠRD Čikov.

Marina Prelog: suradnja s Gradom Prelogom, TZ Grada Preloga, Marinom Prelog, zmajarskim i nautičkim klubom.

Matulov grunt: suradnja s Međimurskom županijom, Udrugom Frkanovčani i Općinom Sveti Juraj na Bregu.

CZP Križovec: suradnja s TZ Međimurske županije, Gradom Mursko Središće i MO Križovec.

Posjet svih lokaliteta doprinosi razvoju lokalne zajednice.

4.2. Detaljni pregled posjetiteljske infrastrukture i programa

4.2.1. Posjetiteljska infrastruktura

Regionalni park Mura-Drava

a) Poučna staza Mlinarov poučni put u Žabniku, duljine 500 m, obnovljena u lipnju 2014. godine. Završetkom nove Svetomartinske Mure u prosincu 2019. godine, maknute su info ploče na kojima se interpretacija preklapa:

#	Naziv ploče	Veličina
1.	Mlinarov poučni put – uvodna ploča	127 x 95 cm
2.	Močvarna i vodena vegetacija	60 x 40 cm
3.	Letači iz močvare	60 x 40 cm
4.	Nisu morske nego murske – ribe	60 x 40 cm

b) Poučna staza Kuršanski lug, duljine 1 100 m, otvorena 8. rujna 2018. godine:

#	Naziv ploče	Veličina
1.	Hrastova šuma	60 x 40 cm

2.	Poplavna šuma – vrba	60 x 40 cm
3.	Poplavna šuma – topola	60 x 40 cm
4.	Djetlovke (Sl. 10)	60 x 40 cm
5.	Jesam li na rijeci ili jezeru?	60 x 40 cm
6.	Bioraznolikost	60 x 40 cm
7.	Važnost šuma	60 x 40 cm
8.	Ljudi i njihova rijeka	60 x 40 cm
9.	O ribama	60 x 40 cm
10.	Ptice vodenih staništa	60 x 40 cm
11.	Sove	60 x 40 cm
12.	Šuma Čep	60 x 40 cm
13.	Vidra	60 x 40 cm
14.	Invazivne vrste	60 x 40 cm
15.	Noćni leptiri	60 x 40 cm
16.	Uvoda ploča o Kuršanskom lugu – ulaz 1	100 x 150 cm
17.	Uvodna ploča o Kuršanskom lugu – ulaz 2	100 x 150 cm
18.	O IPA centru	100 x 150 cm

c) Pojedinačne info ploče u Regionalnom parku Mura-Drava:

#	Naziv ploče	Lokacija	Veličina	Godina postavljanja
1.	Regionalni park Mura-Drava	Žabnik	150 x 100 cm	2011.
2.	Živa mrtvica	Žabnik	150 x 100 cm	2013.
3.	Živa mrtvica	Žužička, Kotoriba	150 x 100 cm	2014.
4.	Međimurski konj	Žabnik	150 x 100 cm	2017.
5.	Naplavna ravan oko Gorjoka	Podturen	150 x 100 cm	2011., obnova 2016.
6.	Regionalni park Mura-Drava	Jaka glava, Dekanovec	150 x 100 cm	2011.
7.	Regionalni park Mura-Drava	Peklenica	150 x 100 cm	2011.
8.	Regionalni park Mura-Drava	Verk Križovec	150 x 100 cm	2011.
9.	Poput rijeke vrijeme teče	Miklavec	150 x 100 cm	2019.
10.	Stara Drava @ Općina Nedelišće	Gornji Hrašćan	150 x 100 cm	2016.
11.	Priroda na asfaltu	Prelog	150 x 100 cm	2019.
12.	Svetomarska Drava	Sveta Marija	150 x 100 cm	2019.
13.	Donji Vidovec – Dravom zlato plovi	Donji Vidovec	150 x 100 cm	2016.
14.	Na sutoku Mure i Drave	Donja Dubrava	150 x 100 cm	2014.

--	--	--	--	--

2. Spomenici prirode:

#	Naziv ploče	Lokacija	Veličina	Godina postavljanja
1.	Bedekovićeve grabe (ulaz 1)	Općina Sv. Juraj na Bregu	60 x 40 cm	2014.
2.	Bedekovićeve grabe (ulaz 2)	Općina Sv. Juraj na Bregu	60 x 40 cm	2014.
3.	Hrast lužnjak zvan Arpad	Donji Vidovec	60 x 40 cm	2019.

3. Spomenici parkovne arhitekture:

#	Naziv ploče	Lokacija	Veličina	Godina postavljanja
1.	Platana u Nedelišću – „Birov hrast“ (Sl. 11)	Nedelišće	60 x 40 cm	2018.

4. Ostale pojedinačne info ploče:

#	Naziv ploče	Lokacija	Veličina	Godina postavljanja
1.	Lipa u Praporčanu	Praporčan, Selnica	60 x 40 cm	2016.
2.	Proljećnice	Bukovec, Selnica	150 x 100 cm	2016.
3.	Hotel za kukce	Centar za posjetitelje Križovec	60 x 40 cm	2016.
4.	Spomenik šumi	Mali Mihaljevec	spomenik	2007., održava MO Mali Mihaljevec
5.	Tajne vodozemaca	Črečan	150 x 100 cm	2018.

5. Smeđa signalizacija:

#	Naziv	Lokacija	Godina postavljanja
1.	Centar za posjetitelje Križovec	Križovec	2014.
2.	Spomenik parkovne arhitekture Platana	Nedelišće	2014.
3.	Spomenik prirode Bedekovićeve grabe_ulaz 1	Lopatinec	2014.
4.	Spomenik prirode Bedekovićeve grabe_ulaz 2	Lopatinec	2014.

6. Oprema na Pašnjaku u Žabniku (Sl. 12):

#	Oprema	Godina postavljanja	Bilješka
1.	Pašnjak u Žabniku	2015.	8 ha
2.	Nadstrešnica za konje s ogradama	2015.	105 m ²
3.	Drvena kućica za prihvat posjetitelja	2016.	6 m ²
6.	Reklamni pano projekta Three Rivers = One Aim (3000 x 1500 mm)	2015.	- samostojeći reklamni pano
7.	Reklamni pano projekta Three Rivers = One Aim (841 x 594 mm)	2015.	- trajna ploča na nadstrešnici

7. Ostalo:

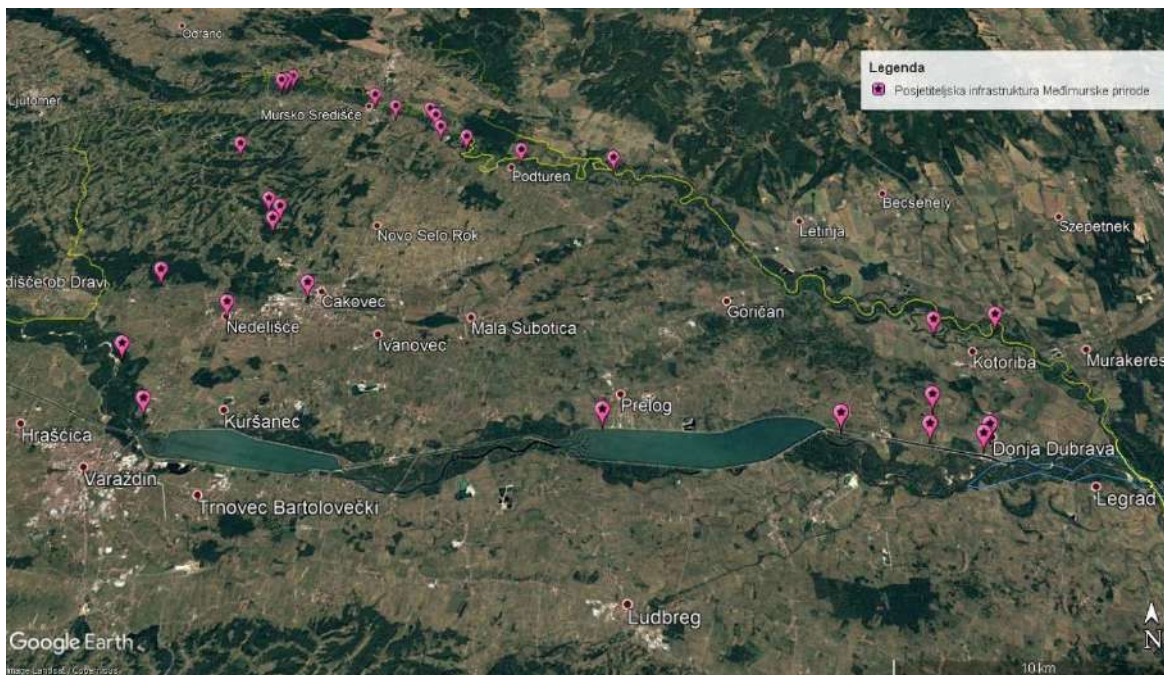
#	Oprema/tip	Lokacija	Godina otvaranja	Bilješka
1.	Centar za posjetitelje Križovec	Križovec	2008., rekonstrukcija 2012. te rekonstrukcija i opremanje novog Centra za posjetitelje Med dvema vodama tijekom 2019. i početkom 2020. godine	3 200 m ² parcela, 700 m ² građevine na 2 etaže, 50 m ² zasebni sanitarni čvor, brvnara 16 m ² , dječje igralište Rječica
2.	Promatračnica za ptice (Sl. 13)	Žabnik	studeni 2015.	11.4 m ² 4 klupe za sjedenje 4 info ploče o pticama
3.	Promatračnica za ptice	Kotoriba	studeni 2015.	11.4 m ² 4 klupe za sjedenje 4 info ploče o pticama
4.	Reklamni pano projekta Three Rivers = One Aim (841 x 594 mm)	Žabnik	studeni 2015.	- samostojeći reklamni pano (mali)
5.	Reklamni pano Three Rivers = One Aim (841 x 594 mm)	Kotoriba	studeni 2015.	- samostojeći reklamni pano (mali)
6.	Reklamni pano Three Rivers = One Aim (595 x 420 mm)	Žabnik	studeni 2015.	- reklamni pano (trajni)
7.	Reklamni pano Three Rivers = One Aim (595 x 420 mm)	Kotoriba	studeni 2015.	- reklamni pano (trajni)

8.	Oprema za radionice u promatračnicama	Križovec	studeni 2015.	10 dalekozora, 2 durbina sa stativom, fotoaparar
----	---------------------------------------	----------	---------------	--

8. Infrastruktura koja nije u vlasništvu JU Međimurske prirode:

#	Vrsta infrastrukture	Lokacija	Zaštićeno područje	Vlasništvo
1.	4 info ploče o crvenoj vjeverici	Perivoj Zrinski, Čakovec	Spomenik parkovne arhitekture Perivoj Zrinski	Grad Čakovec
2.	Poučna staza Murščak, 6 300 m (13 info ploča)	Domašinec	Regionalni park Mura-Drava	Općina Domašinec
3.	Mlin na Muri	Žabnik	Regionalni park Mura-Drava	TZ/Općina Sveti Martin na Muri
4.	Skela	Žabnik	Regionalni park Mura-Drava	TZ/Općina Sveti Martin na Muri
5.	Mlinarska kuća	Žabnik	Regionalni park Mura-Drava	TZ/Općina Sveti Martin na Muri
6.	Promatračnica za ptice	Sveta Marija	Regionalni park Mura-Drava	TZ/Općina Sveta Marija
7.	Biciklističke trase u Međimurju R1 - MDB Cestovna via ČK R1 - MDB Dravska cestovna R1 - MDB Dravska Off road R2 - MDB Murska cestovna R2 - MDB Murska Off road R3 - Cycle in a Network Steinerova staza Pušipelova Eko – Mura Iron Curtain Međimurska Ruta	Međimurska županija	Sva zaštićena područja	TZ Međimurske županije
8.	Pristaništa uz Muru Sveti Martin na Muri kod Skelarske kuće Mursko Središće u Lučici Križovec kod tvrtke Quadro Miklavec prije skele Podturen prije skele Pre jaki glavi Dekanovec Domašinec kod Vrbulje Goričan kod novog AC mosta	Međimurska županija	Regionalni park Mura-Drava	Hrvatske vode

9.	Pristaništa uz Dravu (stari tok i HE jezera) Gornji Hrašćan Gornji Kuršanec Marina Prelog Sveta Marija Donja Dubrava	Međimurska županija	Regionalni park Mura-Drava	Hrvatske vode i HEP
----	---	---------------------	----------------------------	---------------------

Slika 9. Pregled posjetiteljske infrastrukture JU Međimurske prirode u Međimurskoj županiji

DJETLOVKE

Šetajući prirodom, osim široko otvorenih očiju bitno je i načuliti uši. Mnogo dijelova prirode možemo prepoznati sluhom, a ne samo vidom. Tako se u šumama često čuje zvuk bubnjanja. U djetinjstvu smo naučili da se radi o djetliću. Međutim, u šumama bubnjati mogu i neke druge ptice, u Međimurju moguće je čuti i crnu i zelenu žunu.

Djetlovke imaju specifična stopala - dva prsta okrenuta prema naprijed, dva prema natrag. Takvo specifično stopalo služi im za lakši hod po okomitim stablima. Osim stopala imaju i posebna repna pera koja im služe za stabilizaciju na stablu. Imaju dugi ljepljiv jezik sa rožnatim izdancima na vrhu prilagođen vađenju komjaša poput potkornjaka ispod kore. Bubnjanje djetlovkama ne služi samo za pronalazak hrane, već i za komunikaciju. Imaju posebno prilagođenu lubanju koja im omogućava bezbrižno bubnjanje bez posljedica po mozak ili druge organe.

Zelena žuna (*Picus viridis*)

Povećano poginuloj policijskom službeniku Božidaru Kočiru (1957. - 1994.)

Zelena žuna (*Picus viridis*) je ptica zelenkaste boje s crvenim gornjim dijelom glave. Hranu često traži i po tlu, a posebno voli mrave. Kijun zelene žune je slabiji od ostalih djetlovkii pa bira uglavnom mekša stabla, a i bubnja puno rjeđe od ostalih djetlovkii.

Crna žuna (*Dryocopus martius*) je jedina ptica koja radi velike rupe za gnijezda koje kasnije koriste i druge vrste poput sjenica, brgijeza, čvoraka, goluba dupljaša, čuka, vjeverica i kuna.

Crna žuna (*Dryocopus martius*)

Crna žuna (*Dryocopus martius*) je najveća djetlovka u Hrvatskoj, a procijenjena populacija je 1200 do 1800 parova. Živi u starijim šumama, dakle sretnete li je u šumi poput ove vjerojatno je samo u posjetu, a pravo gnijezdo se nalazi ipak na nekom drugom mjestu. Za preživljavanje treba stara i raspadajuća stabla u kojima nalazi kukce za hranu. Hrani se uglavnom mravima (odraslima, ličinkama i jajima) i komjašima koji žive u deblu, poput potkornjaka. Izvan sezone parenja su same, ali u vrijeme gniježđenja i mužjak i ženka se jednako brinu za mlade.

www.ipa-medimurje.hr

www.medjimurska-priroda.info

Slika 10. Primjer info ploče veličine 60 x 40 cm na poučnoj stazi Kuršanski lug

HRAST LUŽNJAK ZVAN ARPAD

Datum proglašenja: 11. studenoga 1995.

Kategorija zaštite: Spomenik prirode - rijetki primjerak drveća

Hrast lužnjak (*Quercus robur*) listopadno je drvo visine do 40 m. Krošnja mu je široka, nepravilna, dobro razgranata i rijetka. Zahtjeva duboka, glinovita ili pjeskovita, vlažna zemljišta, s visokom razinom podzemnih voda. Stanište čine nizinski ili blago brežuljkasti tereni. Zahtjeva duboka, glinovita ili pjeskovita, vlažna zemljišta, s visokom razinom podzemnih voda. Cvjetovi su jednospolni. Ženski cvjetovi do 5 zajedno, na dugačkoj stapci. Muški se nalaze u drugim resama. Cvjetanje za vrijeme listanja, u travnju i svibnju. Na osami cvjetaju već nakon 20. godine života, a u skupini nakon 30. do 40. godine života.

Kora je tamnosiva do sivosmeđa, u mladosti glatka, a kasnije duboko uzdužno i plice poprečno ispucana.

List se nalazi na kratkoj peteljci. Obrnuto jajastog oblika s 3 do 6 ureza sa svake strane koji tvore tupe režnjeve. Tamnozeleni i u početku dlakavi, a kasnije goli.

Plod je jednosjemeni orah kojeg nazivamo **žir**, u zdjelčastoj kupoli. Plodovi dozrijevaju u jesen prve godine nakon cvjetanja. Dobar urod svakih 3 do 5 godina.

Prostore uz nizinske rijeke Muri i Dravu nekad je prekrivala ogromna prašuma hrasta lužnjaka. Najveća devastacija međimurskih šuma započela je 1923. godine kada je šume otkupila šumarica Slavonija d.d. iz Zagreba i započela prodaju drva i šumskog zemljišta lokalnim seljacima. Težak život primorao je seljake da šume pretvore u polja, kako bi prehranili mnogobrojnu obitelj. Najpoznatija šuma Muršćak bila je puna masivnih hrastova, a prema riječima mještana bila je stara oko 250 godina. U šumi su bili primerci starih hrastova, metuzalemi, zvani **Adam** i **Eve**. Narod je ovom hrastu nadjenao ime **Arpad**.

Hrast lužnjak (lat. *Quercus robur*, eng. common oak, njem. Stieleiche)
Porodica Fagaceae

www.medjimurska-priroda.info
www.donjividovec.hr

Slika 11. Primjer info ploče veličine 60 x 40 cm za spomenik prirode hrast lužnjak u Donjem Vidovcu

Slika 12. Oprema na Pašnjaku s konjima na Vrhovljansko-žabničkoj gmajni

Slika 13. Promatračnica za ptice u Žabniku

4.2.2. Posjetiteljski programi

Rad Centra za posjetitelje u Križovcu od 2008. do 2019. godine

Centar za posjetitelje u Križovcu otvoren je 22. travnja 2008. godine u obnovljenom objektu Stare škole kojeg je naselje Križovec darovnicom dalo u vlasništvo JU Međimurske prirode 2007. godine. Ukupna površina čestice Centra za posjetitelje iznosi 3 200 m², od čega je 700 m² građevina na dvije etaže, 50 m² zasebni sanitarni čvor i 16 m² drvena brvnara. Centar se nalazi na adresi Trg međimurske prirode 1, što je ujedno i prvi trg zavičajne prirode u Republici Hrvatskoj.

U sklopu Centra za posjetitelje nalazi se sjedište Ustanove (uredi), a od 2012. godine i interpretacijsko-edukacijski prostor (Sl. 14).

Slika 14. Sjedište JU Međimurske prirode te edukacijski centar 2012. godine

Centar za posjetitelje od 2008. do 2019. godine nudi programe prilagođene grupi posjetitelja koji obuhvaćaju edukativno predavanje o zaštićenoj međimurskoj prirodi u

Centru za posjetitelje u Križovcu (u trajanju od 45 ili 90 minuta) i/ili terenski obilazak zaštićenog područja uz stručno vođenje edukatora ili čuvara prirode. U većini slučajeva to je obilazak Regionalnog parka Mura-Drava u naselju Žabnik, uključujući poučnu stazu Mlinarov poučni put, uz mogućnost tematske radionice, promatranja ptica na promatračnici u Žabniku (edukativni program Ptice uz Muru) i posjet Pašnjaku međimurskog konja (edukativni program Međimurski konj) (Sl. 15).

CJENIK USLUGA JAVNE USTANOVE		
VRSTA PROGRAMA/ DJELATNOSTI/ USLUGA	JEDINICA MJERE	IZNOS (kn)
Edukativni program u Centru za posjetitelje u Križovcu (45 min)	posjetitelj/ica	10,00
Edukativni program u Centru za posjetitelje u Križovcu (90 min)	posjetitelj/ica	15,00
Edukativni program Ptice uz Muru (120 min)	posjetitelj/ica	20,00
Edukativni program Međimurski konj (45 min)	posjetitelj/ica	10,00
Ulaznica u Regionalni park Mura - Drava u Međimurskoj županiji	posjetitelj/ica	10,00
Stručno vođenje grupe u zašt. području do 50 osoba (60 min)	grupa	250,00
Dodatak za program/vođenje na engleskom jeziku	grupa	250,00
Dodatak za program/vođenje uz edukativne listiće	posjetitelj/ica	10,00
Najam dvorane (do 4 sata)	paušal	500,00
Najam dvorane (cjelodnevno)	paušal	1.000,00

Slika 15. Primjer cjenika usluga JU Međimurske prirode iz 2018. godine

Na godišnjoj razini JU Međimurska priroda organizirala je dane otvorenih vrata u Centru za posjetitelje i na Pašnjaku međimurskog konja, tematske sezonske izložbe (npr. Mamut u Međimurju, Zaštita prirode i poljoprivreda, Skrivene usluge koje nam priroda pruža) te proglašava godinu neke vrste ili prirodnog fenomena, a o svim aktivnostima posjetitelje informira i educira putem internetskih stranica, facebook profila i kolumne u lokalnom tjedniku.

Svake treće godine JU Međimurska priroda domaćin je međunarodne manifestacije Pohod uz Muru koja se održava povodom Svjetskog dana močvarnih staništa (2. veljače), a Ustanova nudi i niz volonterskih programa poput spašavanja vodozemaca od

stradavanja na prometnicama, čišćenja obale za bregunice, monitoringa jelenka, izrade kućica za ptice i sl.

Rad CZP Med dvema vodama od proljeća 2020.

Pred završetkom je rekonstrukcija i opremanje novog Centra za posjetitelje Med dvema vodama čije je otvorenje planirano u proljeće 2020. godine te se s time očekuje i znatno povećanje broja posjetitelja. Cjenik usluga proširen je na veći broj edukativnih programa i radionica (Sl. 16).

**Med
dvemi
vodami**

Med dvemi vodami
Centar za posjetitelje

Medimurska priroda
Javna ustanova za zaštitu prirode

Trg medimurske prirode 1, Križovec
40315 Mur ko Središće

✉ medjimurska.priroda@gmail.com

🌐 www.medjimurska-priroda.info

☎ +385 40 866 297

☎ +385 95 928 4145

OIB. 35686623551

CJENIK

Centar za posjetitelje Med dvemi vodami

- Individualni posjetitelji

Osnovna individualna ulaznica	Po osobi	40 kn
Djeca do 5 godina	Po djetetu	besplatno
Individualno djeca i mladi od 5 do 18 godina, studenti, osobe starije od 60 godina, osobe s invaliditetom, hrvatski branitelji	Po osobi	25 kn
Obiteljska ulaznica (dvije odrasle osobe i djeca te mladi do 18 godina)	Obitelj	100 kn
Stručno vođenje kroz postav na hrvatskom jeziku	Grupa	150 kn
Stručno vođenje kroz postav na engleskom jeziku	Grupa	250 kn

Grupni posjetitelji (grupa znači 15 i više posjetitelja)

- Svi grupni posjetitelji imaju obavezno stručno vodstvo

Grupna ulaznica s vodstvom	Po osobi	30 kn
-----------------------------------	-----------------	--------------

Radionica u Centru za posjetitelje Med dvemi vodami i na terenu u Križovcu

Tematske radionice do 25 osoba Igra na Trgu medimurske prirode / Čaša prirode / Vode u zavičaju (trajanje do 90 min)	Po osobi	30 kn
Paket: posjet Centru Med dvemi vodami i radionica po izboru (trajanje oko 3 sata)	Po osobi	50 kn

**Med
dvemi
vodami**

Med dvemi vodami
Centar za posjetitelje

Međimurska priroda
Javna ustanova za zaštitu prirode

Trg međimurske prirode 1, Križovec
40315 Mursko Središće

medjimurska.priroda@gmail.com

www.medjimurska-priroda.info

+885 40 866 297

+885 95 928 4145

OIB: 35686623551

Tematske radionice na terenu - **Žabnik** (Sveti Martin na Muri)

Svetomartinska Mura - Pašnjak međimurskog konja (trajanje do 2 sata) - do 50 osoba	Po osobi	30 kn
Svetomartinska Mura - Kako promatrati ptice? (trajanje do 2 sata) - do 20 osoba	Po osobi	30 kn
Svetomartinska Mura - Rijeka Mura i njezine šume (trajanje do 2 sata) - do 50 osoba	Po osobi	30 kn

Ostale usluge

Stručno vodstvo grupe do 30 osoba na Svetomartinskoj Muri do 4 sata (staza duljine 5 km)	Za grupu	600 kn
Ulaznica u Regionalni park Mura-Drava za sportska događanja (spust rijekom, biciklizam, hodanje i sl.)	Po osobi	10 kn

Ukoliko ste zainteresirani posjetiti Mlinarsku kuću, mlin i skelu u **Žabniku** molimo da kontaktirate Turističku zajednicu Sveti Martin na Muri na broj telefona 040 868 619.

Slika 16. Primjer cjenika usluga JU Međimurske prirode za 2020. godinu

4.3. Posjećivanje zaštićenih područja Međimurske županije 2018. godine i istraživanje zadovoljstva posjetitelja

Iako se za većinu atraktivnih lokaliteta u zaštićenim prirodnim područjima Međimurske još ne prikupljaju točni podaci o broju posjetitelja, postoje određene procjene (Sl. 17). U nastavku su navedeni podaci koje je prikupila JU Međimurska priroda za potrebe izvještavanja o radu za 2018. Godinu (Tab. 1, Tab. 2. i Tab. 3.).

Tablica 1. Procjena broja posjetitelja prema zaštićenim prirodnim područjima

POSJETITELJI	BROJ	TOČAN BROJ/PROCJENA	NAPOMENA
Regionalni park Mura-Drava u Međimurskoj županiji	20.000	procjena	Prodane ulaznice (manji dio), podaci turističkih zajednica (biciklisti, turisti iz Toplica Sv. Martin, Grada Preloga i sl.)
Spomenik prirode Bedekovićeve grabe	95	točan broj	3 vođene grupe od strane JU
SPA Perivoj Zrinski	100.000	procjena	U SPA Perivoj Zrinski održava se velik broj manifestacija Grada Čakovca i Međimurske županije
Posjetitelji u ZP – ukupno	120.000	procjena	

Tablica 2. Procjena broja posjetitelja prema lokalitetima u zaštićenim prirodnim područjima

LOKALITET/OBJEKT/POUČNA STAZA	BROJ	TOČAN BROJ/PROCJENA	NAPOMENA
Centar za posjetitelje Križovec	1.314	točan broj	Broj osoba na edukativnom programu JU
Regionalni park Mura-Drava (lokalitet Žabnik: poučna staza, promatračnica za ptice)	749	točan broj	Broj osoba na vođenom programu JU
Pašnjak međimurskog konja	176	točan broj	Broj osoba na vođenom programu JU
Centar za posjetitelje Križovec	1.200	procjena	Broj osoba na različitim događanjima i edukacijama koje je organizirala JU

Pašnjak međimurskog konja	500	procjena	Broj osoba na različitim događanjima i edukacijama koje je organizirala JU
Regionalni park Mura-Drava u Međimurskoj županiji	20.000	procjena	Podaci turističkih zajednica

Tablica 3. Podaci o istraživanju posjetitelja

ISTRAŽIVANJE POSJETITELJA	BROJ ISPITANIKA	SVRHA	NAPOMENA
Zadovoljstvo edukativnim programom JU Međimurske prirode	50	U svrhu utvrđivanja općeg zadovoljstva posjetitelja određenim programom te poboljšanja interpretacije	Ispitanici su učiteljice i pratitelji grupa koji su dolazili u Centar za posjetitelje i na vođene programe u Žabniku

Slika 17. Edukacija posjetitelja na terenu pomoću mobilne stanice čuvara prirode

5. Definiranje spektra mogućnosti doživljaja u zaštićenim prirodnim područjima Međimurske županije i zoniranje po klasama mogućih doživljaja

5.1. Opis ROS (Recreation Opportunity Spectrum) klasa

KLASA 1

Međimurska županija nema površinom velika područja koja odgovaraju Klasi 1. Područja koja pripadaju Klasi u prvom su redu šumska područja, udaljena od naselja i većih prometnica, dok rubnim dijelom graniče s poljoprivrednim površinama.

Trenutnom režimu posjećivanja Klasi 1 odgovara područje šume Gorenjak uz rijeku Muru u blizini naselja Goričan. Obilazak područja predviđa se uz vođenje stručne osobe. Područje je udaljeno od naselja te je mala ili gotovo nikakva vjerojatnost susreta s drugim posjetiteljima. Na cijelom području šume Gorenjak nema markiranih staza ili značajnijih orijentira. Očekuje se minimalan intenzitet posjećivanja tijekom godine. Na ulazu u područje poželjno je postavljanje info ploča s jasno napisanim pravilima ponašanja i upozorenjima. Područje nije moguće posjećivati cijele godine zbog visokog vodostaja u pojedinim mjesecima. Kod ulaza u područje potrebno je parkiralište za automobil. Dosadašnji režim posjećivanja Klase 1 nije postojao. Potencijal za uspostavu posjećivanja na sličnom području u Međimurskoj županiji ima nekoliko površinom manjih lokacija uz rijeku Muru, nizvodnije od naselja Podturen.

Područja za zonu Klase 1:

Gorenjak

Podturen – Novakovec

Kotoriba – područje sjeverozapadno i sjeverno od Kotoribe

Domašinec (Fučička)

Goričan

Klasa 1	
	<p>KLJUČNI ELEMENTI DOŽIVLJAJA</p> <ul style="list-style-type: none"> - srednja razina oslanjanja na sebe - snalaženje i kretanje u prostoru po neoznačenoj stazi uz pratnju vodiča - doživljaj poplavne šume i iskustvo susreta s divljim vrstama i njihovim tragovima (srna, jelen, divlja svinja, dabar, mali sisavci, vodozemci, gmazovi, djetlovke, crna roda, štekavac) - samoća i osjećaj pustolovine - osjećaju izmaknutosti od civilizacije pridonosi okruženost šumom i rijekom - prilika za učenje o utjecaju prirodne rijeke na njezin širi pojas uz stručno vođenje
BIOFIZIČKI UVJETI	
<ul style="list-style-type: none"> - područje inundacije, visoki vodostaj u svibnju i lipnju kada je područje poplavljeno te nema ulaza u područje - u pojedinim dijelovima godine ekstremno broj komaraca i obada te je otežan ulaz u područje - fizički srednje zahtjevno područje obilaska - očuvana priroda, zvukovi, slike, boje, mirisi i tragovi brojnih divljih vrsta - minimalno pokazatelja čovjekom uzrokovanih promjena u ekosustavu (nema asfaltiranih cesta, komunalne infrastrukture, označenih poljskih putova), prisutnost lovačkih čeka i oznaka gospodarenja šumom te vodnogospodarskih građevina na rijeci - posjetiteljska infrastruktura uključuje info ploču na ulazu u područje, biciklističku stazu na rubnom dijelu područja u smjeru naselja te osigurano mjesto za manje parkiralište - nema internetskog signala - veličina područja – 2 km² - izdvojenost područja – 3 km od naselja (Goričan), blizina mađarske granice 	
INDIKATORI I STANDARDI	
<ul style="list-style-type: none"> - prisutnost i stanje očuvanosti karakterističnih vrsta i staništa poplavne šume (pozitivni rezultati monitoringa pokazuju dobro stanje očuvanosti i minimalno 20 viđenja vrsta godišnje od strane posjetitelja, vodiča i čuvara prirode) - broj prisutne male infrastrukture na području (nema nove infrastrukture), raznovrsnost poljskog puta i širina putova (širina putova se ne povećava), broj novih putova (nema novih putova), broj parkiranih automobila (ne više od dva parkirana automobila) - broj tragova nedopuštenog ponašanja: tragovi paljenja vatre, oštećena 	

<p>stabla, otpad, tragovi obavljanja nužde, ilegalno rušenje stabala (nema ih ili su na dopuštenim mjestima)</p> <ul style="list-style-type: none"> - razina buke (nema buke, osim iznimno od strojeva) - moguće je zatvaranje za posjećivanje u periodima visokog vodostaja (broj dana u kojima je područje bilo zatvoreno za posjećivanje)
DRUŠTVENI UVJETI
<ul style="list-style-type: none"> - mala vjerojatnost susreta s drugim ljudima (lovočuvari, ribiči, lovci, lokalno stanovništvo) - srednja razina sigurnosti - individualni posjetitelji i manje grupe uz pratnju vodiča, isključivo pješaci
INDIKATORI I STANDARDI
<ul style="list-style-type: none"> - susret s drugim ljudima na stazi (90 % vjerojatnosti za ne više od tri susreta s drugim posjetiteljima tijekom obilaska) - posjetitelji područje koriste isključivo pješice (nema susreta s motornim vozilima)
UPRAVLJAČKI UVJETI
<ul style="list-style-type: none"> - prije posjeta stazi posjetitelji su informirani o pravilima ponašanja na stazi kao i o zahtjevnosti staze (obilazak uz vodiča, prikladna odjeća i obuća, kretanje samo pješice, ostavljanje automobila na definiranom ulazu u područje, zabranjeno loženje vatre, kampiranje i noćenje) - pravila ponašanja potrebno je usvojiti u Centru za posjetitelje ili na internetskim stranicama - u slučaju nezgode HGSS stanica Čakovec dolazi na poziv vodiča - zadovoljstvo posjetitelja (popunjenost anketa i prosječna ocjena 7 i više na skali od 1 do 10)
INDIKATORI I STANDARDI
<ul style="list-style-type: none"> - broj posjetitelja u godini (maksimalno 150 posjetitelja u godini) - izvješća o provedenim aktivnostima od strane Hrvatskih voda, Hrvatskih šuma, Lovačkog saveza (intenzitet aktivnosti ne veći od intenziteta u prethodnoj godini) - prisutnost čuvara prirode i drugog osoblja (u 90 % vremena nema osoblja ustanove) - jasno napisana pravila ponašanja u Centru za posjetitelje i na internetskim stranicama (svi posjetitelji usvojili su pravila ponašanja) - HGSS stanica Čakovec upoznata je s programom posjećivanja (u 100 % slučajeva odazivaju se na poziv vodiča) - broj intervencija i vrijeme dolaska pomoći u slučaju nezgode (standard će se po potrebi definirati temeljem iskustva provedbe)

KLASA 2

Klasa 2 obuhvaća područje starog toka rijeke Drave nizvodno od HE Dubrava. Usporedba ključnih elemenata doživljaja Klase 2 s onima za Klasu 1 pokazuje da Klasa 2 ima neka obilježja Klase 1 (iskustvo susreta s divljim vrstama, srednja razina oslanjanja na sebe, osjećaj izmaknutosti od civilizacije). Klasa 2 dostupnija je posjetiteljima za razliku od Klase 1 te je veći broj posjetiteljske infrastrukture na početnoj i završnoj točki spusta. Zbog veće dostupnosti područja za očekivati je i veći broj posjetitelja koji žele doživjeti divljinu, ali uz veći osjećaj sigurnosti tijekom posjeta. Na početnoj točki spusta u Svetoj Mariji postoji posjetiteljska infrastruktura s vidikovcem i odmorištem za bicikliste te info pločama. Kod završne točke spusta u Donjoj Dubravi nalazi se uređeno pristanište za čamce, a u blizini se nalazi raznolika posjetiteljska infrastruktura (adrenalinski park, pješački most, flojsarski centar, centar za autohtone pasmine Međimurska Lastavica, šetnica).

Za razliku od područja Gorenjak na području spusta Sveta Marija-Donja Dubrava postoji posjećivanje koje nije regulirano te ne postoji sustav praćenja broja i ponašanja posjetitelja. Klasa 2 nalazi se na području tri županije: Varaždinske, Koprivničko-križevačke i Međimurske. Obilazak područja moguć je samo čamcima uz stručno vođenje skipera. Na početnoj i završnoj točki dodatno bi se trebale nalaziti info ploče s pravilima ponašanja tijekom cijelog spusta, određena bi bila pravila na mjestima gdje se smije pristajati na sprudovima, područja na kojima je dozvoljeno paliti vatru te upozorenja o izbjegavanju uznemiravanja vrsta prilikom gniježđenja i mogućnostima viđenja divljih vrsta. Područje Klase 2 privlači posjetitelje koji su skloni avanturama u sigurnom okruženju u kojem mogu uživati i djeca, a da opet dožive divljinu i izvornost prirode.

Potencijal za uspostavu posjećivanja sličnih područja u Međimurskoj županiji postoji na još nekoliko područja. Prvo je područje na potezu dužine do 10 km na starom toku rijeke Drave između HE Varaždin i Mosta hrvatskog bana Josipa Jelačića gdje veći dio područja prolazi kroz Varaždinsku županiju. Drugo područje nalazi se na potezu od Murskog Središća do pristaništa Pre jaki glavi u naselju Dekanovec dužine 12 km na rijeci Muri uz granicu s Republikom Slovenijom u većem dijelu te Republikom

Mađarskom u manjem. Uspostavljanjem zona posjećivanja Klase 2 doprinijelo bi se obogaćivanju ponude posjetitelja te potpunijoj i kvalitetnoj prezentaciji i edukaciji posjetitelja o vrijednostima Regionalnog parka Mura-Drava.

Područja za zonu Klase 2:

Spust Sveta Marija – Donja Dubrava

Područje od Trnovca do Dravskog mosta uz granicu s Varaždinskom županijom

Mursko Središće – Dekanovec

Klasa 2	
	<p>KLJUČNI ELEMENTI DOŽIVLJAJA</p> <ul style="list-style-type: none"> - srednja razina oslanjanja na sebe - doživljaj plovidbe nizinskom rijekom u čamcu i njezine dinamike - element pozitivnog iznenađenja i osjećaj izmaknutosti od civilizacije - iskustvo susreta s divljim vrstama i zvukovima prirode - prilika za učenje o raznolikosti staništa u parku i utjecaju čovjeka na prirodu - mogućnost opuštanja i duhovnog mira
BIOFIZIČKI UVJETI	
<ul style="list-style-type: none"> - područje starog toka rijeke Drave - vrijedna priroda, ali s jasno vidljivim elementima objekata za HE (brana, obaloutvrda, dalekovod) - prisutnost zvukova (pjev ptica, žuborenje vode, kreket žaba, pucketanje struje ispod dalekovoda), mirisa (mulja, ribe, dima, hrane), slika (izmjena elemenata šuma-voda-šljunak, strme obale i odronjena stabla, prtok Bednje i Plitvice, let vretenaca i ptica) - fluktuacija vodostaja ovisi o godišnjem dobu i količini ispuštene vode u korito - prisutna infrastruktura – WC mobilna sanitarna kabina, nadstrešnice, uređena mjesta za roštilj, sportski tereni, kafić, vikend kućice, dalekovod, info ploča, uređena pristaništa, uređeni makadamski putovi, adrenalinski park, parking udaljen 20 minuta hoda od pristaništa čamaca, pješački most, flojsarski centar, centar za autohtone pasmine Međimurska Lastavica, šetnica - duljina staze je 11 km i prilagođena je za vožnju svim uzrastima, trajanje 3 sata bez stanke, kretanje stazom pomoću čamca, prolazak kroz 3 županije - udaljenost od naselja Sveta Marija – 2 km (pristup do početne točke samo automobilom), udaljenost od naselja Donja Dubrava – 1 km (pristup kod završne točke, pristup pješice i automobilom) 	

- površina područja: 10 km ²
INDIKATORI I STANDARDI
<ul style="list-style-type: none"> - broj različitih prirodnih zvukova (minimalno jedna vrsta prirodnog zvuka) - broj prijavljenih viđenja divljih vrsta u anketi (minimalno tri viđenja divljih vrsta po osobi i posjeti) - prisutnost i stanje očuvanosti karakterističnih vrsta i staništa te riječnog toka (pozitivni rezultati monitoringa pokazuju dobro stanje očuvanosti ekosustava) - prisutnost gniježđenja kulika sljepčiča i ostalih ptica sprudova (za pristajanje rafting čamca koristi se prostor s pješčanom podlogom ili uski pojas 3 m od obale na šljunčanim sprudovima) - uređena pristaništa (nema novih pristaništa)
DRUŠTVENI UVJETI
<ul style="list-style-type: none"> - posjet moguć jedino uz organizaciju - potreban je rafting čamac i ostala pripadajuća oprema (pojas za spašavanje, dalekozor) - vjerojatnost susreta s drugim ljudima ovisi o veličini grupe, godišnjem dobu i danu u tjednu, velika vjerojatnost prisutnosti ribiča - vidljivi tragovi ljudi: tragovi loženja vatre, mreža za badminton, otpad
INDIKATORI I STANDARDI
<ul style="list-style-type: none"> - broj tragova nedopuštenog ponašanja: divlji putovi (nema ih), tragovi paljenja vatre, oštećena stabla, otpad, tragovi obavljanja nužde (nema ih ili su na dopuštenim mjestima) - prisutnost rafting čamaca (koristi se minimalno 75 % čamaca na vesla) - susret s drugim posjetiteljima prilikom raftinga po rijeci (50 % vjerojatnosti za ne više od 10 susreta)
UPRAVLJAČKI UVJETI
<ul style="list-style-type: none"> - pravila ponašanja nalaze se na početnoj i završnoj točki spusta - osoblje parka nije prisutno - na ruti raftinga definirana su područja za loženje vatre i pristajanje - u ljetnom dijelu godine moguće je kupanje na predviđenim mjestima - posjetitelji su informirani o pravilima ponašanja na sprudovima (15. 5. – 15. 7. gnjezdilišta ptica) - u slučaju nezgode HGSS stanica Čakovec dolazi na poziv vodiča
INDIKATORI I STANDARDI
<ul style="list-style-type: none"> - broj posjetitelja po danu (maksimalno 150 posjetitelja po danu) - zadovoljstvo posjetitelja (popunjenost anketa i prosječna ocjena 7 i više na skali od 1 do 10) - prisutnost HGSS-a na raftingu (za rafting s više od 50 osoba prisutnost HGSS-a na događaju) - HGSS stanica Čakovec upoznata je s programom posjećivanja (u 100 % slučajeva odazivaju se na poziv vodiča) - broj intervencija i vrijeme dolaska pomoći u slučaju nezgode (standard će se po potrebi definirati temeljem iskustva provedbe)

KLASA 3

Klasa 3 obuhvaća preostala područja nekadašnje visokovrijedne šume hrasta lužnjaka Muršćak i područje spomenika prirode Bedekovićeve grabe. Naglasak ključnih elemenata doživljaja Klase 3 je na suživotu čovjeka i prirode, a manje na doživljaju izvorne prirode. Područje šume Muršćak uključuje doživljaj tradicijskih poljoprivrednih aktivnosti i proizvoda, običaja i načina korištenja zemljišta, dok područje Bedekovićevih graba uključuje doživljaj prirode vrstama poluprirodnih staništa nastalih kroz suživot čovjeka i prirode (vlažne livade). Bitno je naglasiti da ova područja opstaju upravo zbog zadiranja čovjeka u prirodu i njegovog djelovanja na nju.

To su područja koja uključuju veću interakciju i komunikaciju s lokalnim stanovništvom, područja koja su na svom rubnom djelu okružena naseljima. Obilazak područja moguć je uz stručno vođenje i prethodnu najavu. Obilaženje područja moguće je pješice, biciklom, konjima ili quadovima po označenim stazama. To su u prvom redu područja koja otkrivaju identitet ove županije i kojih površinom ima najviše u Međimurskoj županiji. Područja koja su potencijalna za uspostavu posjećivanja u Klasi 3 su šuma Kuršanski lug koja već ima posjetiteljsku infrastrukturu s poučnom stazom, buduća poučna staza na ušću Mure u Dravu kod Pažuta, područje vrijednih bokaža na području donjeg Međimurja uz naselja Goričan, Donji Kraljevec i Kotoribu.

Područja za zonu Klase 3:

Muršćak

Bedekovićeve grabe

Kuršanski lug

Poučna staza u okolici Podturna

Bokaži kod Donjeg Kraljevca

Područje uzvodnije uz potok Pleškovec u odnosu na Bedekovićeve grabe

Klasa 3			
	<table border="1"> <thead> <tr> <th>KLJUČNI ELEMENTI DOŽIVLJAJA</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td> <ul style="list-style-type: none"> - niska razina oslanjanja na sebe - doživljaj mozaičnosti/raznolikosti korištenja prostora - osjećaj suživota čovjeka i prirode - osjećaj ugone i sigurnosti - prilika za laganu rekreaciju i učenje, šetnja, boravak u prirodi i opuštanje </td> </tr> </tbody> </table>	KLJUČNI ELEMENTI DOŽIVLJAJA	<ul style="list-style-type: none"> - niska razina oslanjanja na sebe - doživljaj mozaičnosti/raznolikosti korištenja prostora - osjećaj suživota čovjeka i prirode - osjećaj ugone i sigurnosti - prilika za laganu rekreaciju i učenje, šetnja, boravak u prirodi i opuštanje
KLJUČNI ELEMENTI DOŽIVLJAJA			
<ul style="list-style-type: none"> - niska razina oslanjanja na sebe - doživljaj mozaičnosti/raznolikosti korištenja prostora - osjećaj suživota čovjeka i prirode - osjećaj ugone i sigurnosti - prilika za laganu rekreaciju i učenje, šetnja, boravak u prirodi i opuštanje 			
BIOFIZIČKI UVJETI			
<ul style="list-style-type: none"> - očuvana vrijedna staništa kroz tradicionalne načine korištenja - raznolikost vrijednih prirodnih područja (vlažne livade u Bedekovićevim grabama, potok Pleškovec, hrastova šuma Murščak, bara Fučička) - lagani pristup području automobilom kroz postojeću mrežu prometnica (Bedekovićeve grabe imaju asfaltirani pristup s obje strane područja, Murščak ima asfaltirani pristup od strane naselja, a kroz područje prolazi gusta mreža šljunčanih putova), pristup autobusom nije moguć - područje nije izgrađeno, na pojedinim točkama vidljivi dijelovi okolnih naselja, voćnjaci, vrtovi, pčelinjaci, lovačke čeke i tragovi intenzivne poljoprivrede - postoji posjetiteljska infrastruktura (pristupna turistička infrastruktura, info ploče u Bedekovićevim grabama, poučna staza u Murščaku, postojeća mreža putova, stolovi, klupe i mjesto za roštilj) - pristup Murščaku postoji i od strane rijeke Mure kroz uređeno pristanište (točka poučne staze) - u Murščaku su prisutni povijesno značajni objekti (Stara straža, poklonci, čiga, spomenik Vrbulja) - Murščak je granični prostor s Mađarskom i kroz njega prolazi biciklistička staza - veličina područja Bedekovićevih graba je 14 ha, Murščaka 30 km² 			
INDIKATORI I STANDARDI			
<ul style="list-style-type: none"> - prisutnost asfaltiranih prometnica i parkinga (nema novih asfaltiranih prometnica i parkinga) - stanje očuvanosti staništa i mozaičnost krajobraza (pozitivni rezultati monitoringa pokazuju dobro stanje očuvanosti) - postotak površine koji se koristi na tradicionalan način (više od 50 % površine područja koristi se na tradicionalan način) - izgrađenost (manje od 1 % površine je izgrađeno objektima koji su u vezi s tradicionalnim korištenjem zemljišta te posjetiteljska infrastruktura) - broj pristaništa (nema novih pristaništa) - ekološko stanje potoka Pleškovec (bez vodnogospodarskih zahvata na potoku uz redovito čišćenje donesenog otpada bujicama) - broj tragova nedopuštenog ponašanja: oštećeni povijesno značajni objekti, 			

divlji putovi, oštećena infrastruktura (nema ih)
DRUŠTVENI UVJETI
<ul style="list-style-type: none"> - područja posjećuju uglavnom individualni posjetitelji ili manje organizirane grupe pod vodstvom JU - srednje zahtjevno područje za hodanje - područje je pogodno za fotografiranje - vjerojatnost susreta s drugim posjetiteljima je srednja, dok je vjerojatnost susreta s lokalnim stanovništvom koje se bavi poljoprivredom i tradicionalnim načinom korištenja zemljišta velika - prisutnost posjetitelja ne narušava doživljaj mozaičnosti krajobraza
INDIKATORI I STANDARDI
<ul style="list-style-type: none"> - susret s drugim posjetiteljima prilikom posjeta području (vjerojatnost za susret s drugim posjetiteljima je u manje od 10 % slučajeva) - područje se koristi za dopuštene aktivnosti (nema nedopuštenih aktivnosti) - područje se posjećuje individualno i u manjim grupama (nema posjeta grupe veće od 20 osoba)
UPRAVLJAČKI UVJETI
<ul style="list-style-type: none"> - osoblje parka je prisutno prilikom vođenja - poštivanje privatnog vlasništva i kretanje po označenim javnim putovima - poštivanje pravila ponašanja
INDIKATORI I STANDARDI
<ul style="list-style-type: none"> - postotak stručnog vođenja posjetitelja (50 % posjetitelja ima stručno vođenje) - postotak posjetitelja koji se kreće po označenim javnim putovima (nema kretanja izvan javnih putova) - broj pritužbi lokalnog stanovništva vezanih uz prisutnost posjetitelja (minimalan broj pritužbi) - zadovoljstvo posjetitelja (popunjenost anketa i prosječna ocjena 7 i više na skali od 1 do 10)

KLASA 4

Klasa 4 uključuje centre za posjetitelje i područja s značajnijom posjetiteljskom infrastrukturom. U prvom redu to su Centar za posjetitelje Med dvema vodama, Istraživačko-edukacijski centar Matulov grunt, Eko-turistička poučna pješačko-biciklistička staza Svetomartinska Mura i Marina Prelog. To su lokacije na kojima posjetitelj kroz kontakt s djelatnicima parka ili lokalnim stanovništvom osjeća dobrodošlicu, prima informacije o zaštićenim područjima, ponudi, pravilima, vrijednostima, stvara očekivanja vezana uz posjet zaštićenom području i ima na raspolaganju sve turističke usluge. Izgrađenost tih područja je značajna, objekti su građeni kako bi interpretirali kulturnu i prirodnu baštinu područja. Postoji sustav najave posjećivanja i organiziranih odlazaka na područja Klase 4. Velika je vjerojatnost da će posjetitelj doživjeti kontakt s drugim posjetiteljima ili lokalnom zajednicom. Kao zamjena za područja Klase 4 inventarizirana su područja budućih centara za posjetitelje u Međimurskoj županiji koji interpretiraju kulturnu i prirodnu baštinu svog područja.

Područja za zonu Klase 4:

CZP Med dvema vodama Križovec

Svetomartinska Mura

Matulov grunt

Zlatarski centar Donji Vidovec

CZP Goričan

Rudarsko-murski put, Mursko Središće

Dom kulture, Sveti Juraj na Bregu

Klasa 4	
	KLJUČNI ELEMENTI DOŽIVLJAJA <ul style="list-style-type: none"> - niska razina oslanjanja na sebe - prvi kontakt i dobivanje informacija o prirodnim vrijednostima područja - posredni doživljaj vrijednosti parka/zaštićenog područja i svrhe zaštićenog područja kroz prezentacijski centar, info punktove, stručna vodstva

	<ul style="list-style-type: none"> - osjećaj da je Međimurje područje suživota čovjeka i prirode - doživljaj tradicije i identiteta područja kroz ponudu posjećenih lokaliteta - mogućnost kupovine lokalnih proizvoda i suvenira s pečatom UNESCO rezervata biosfere
BIOFIZIČKI UVJETI	
<ul style="list-style-type: none"> - značajno izmijenjen prirodni ambijent s izgrađenim cestama, stazama i većim posjetiteljskim i ugostiteljskim objektima utemeljenim na kulturnoj baštini i identitetu područja - svi objekti primarno su u funkciji interpretacije prirodnih vrijednosti Međimurja i unutar naselja - lagan pristup području svim cestovnim prijevoznim sredstvima (osim autobusom do Matulovog grunta), uređena parkirališta - uz lokalitete se nalaze biciklističke staze - visoka sigurnost posjetitelja i niska razina oslanjanja na sebe - postoji posjetiteljska infrastruktura (pristupna turistička infrastruktura, Centar za posjetitelje Med dvemi vodama, Mlinarska kuća, Istraživačko-edukacijski centar Matulov grunt, Skelarska kuća, mlin na Muri, skela, ugostiteljski objekt, poučna staza, info ploče, Pašnjak međimurskog konja, ribički dom, ribički molovi, ribička staza, drveni most preko mrtvice, zmajarsko letjelište, marina, dječje igralište, promatračnica, vikend kuće) - područje je pogodno za posjećivanje svim dobnim skupina - moguće zatvaranje Svetomartinske Mure u periodima visokog vodostaja - veličine područja: Svetomartinska Mura 1 km², Marina Prelog 14 ha, CZP Med dvemi vodama 3 000 m², Malutov grunt 1 750 m² - lagana šetnja poučnom stazom cca 4 km 	
INDIKATORI I STANDARDI	
<ul style="list-style-type: none"> - izgrađenost (novi objekti i posjetiteljska infrastruktura trebaju biti unutar postojećih granica naselja i arhitektonski usklađeni s ciljem zadržavanja identiteta područja) - broj parkiranih cestovnih prijevoznih sredstava izvan uređenih parkirališta (nema ih) - postotak korištenja postojeće posjetiteljske infrastrukture (minimalno 75 % posjetitelja koristi infrastrukturu) - stanje posjetiteljske infrastrukture (infrastruktura se održava i pogodna je za korištenje) 	
DRUŠTVENI UVJETI	
<ul style="list-style-type: none"> - stalna prisutnost vodiča i/ili osoblja parka za organizirane posjetitelje - velika vjerojatnost susreta s drugim posjetiteljima - područje posjećuju individualni posjetitelji i grupe - mogućnost sudjelovanja na edukacijskim programima i kreativnim radionicama u organizaciji različitih pružatelja usluga - velika posjećenost, ali bez zagušenja 	

INDIKATORI I STANDARDI

- postotak dostupnosti vodiča za organizirane posjete (100 % dostupnost vodiča)
- broj posjetitelja centra za posjetitelje (maksimalno 250 posjetitelja u danu)
- broj dostupnih edukacijskih programa i radionica (minimalno 3 različita edukacijska programa i radionice godišnje)
- zadovoljstvo posjetitelja dostupnošću informacija, doživljajem kroz posjetiteljski centar, ponudom suvenira i dostupnošću sanitarnog čvora (pojedinačne ocjene za svaki od elemenata prikupljene kroz ankete veće od 7 na skali od 1 do 10)

UPRAVLJAČKI UVJETI

- visoka razina prisutnosti pravila/regulacije korištenja svih usluga
- osiguran organizirani prijevoz i/ili parking mjesto
- pozitivni učinci posjećivanja na lokalnu zajednicu i očuvanje vrijednosti područja
- obavezno stručno vođenje posjetiteljskih grupa, individualni posjetitelji imaju mogućnost traženja stručnog vođenja
- prilagođenost posjetiteljskih objekata i interpretacijsko-edukativnih sadržaja svim dobnim skupinama i posjetiteljima s posebnim potrebama, omogućen je i pristup posjetiteljima s posebnim potrebama u većini objekata
- dozvoljen pristup kućnim ljubimcima na povodcu izvan posjetiteljskih objekata

INDIKATORI I STANDARDI

- utjecaj objekata na okoliš i prirodu (objekti minimalno koriste jednokratnu plastiku, imaju spremnike za recikliranje i kompostišta, trošenje vode u sanitarnom objektu je racionalno)
- broj upozorenja posjetiteljima od strane čuvara prirode, vodiča i drugog osoblja vezanih uz nepoštivanje pravila ponašanja (maksimalno 5 upozorenja dnevno)
- termini stručnog vođenja za individualne posjetitelje (jedan dan u tjednu u određenom vremenskom terminu)
- posjećivanje je značajan izvor prihoda koji doprinosi održivom razvoju lokalne zajednice i očuvanju vrijednosti zaštićenog područja (prihodi od posjećivanja su stabilni ili rastu)
- prisutnost sadržaja za kućne ljubimce (svi posjetiteljski objekti moraju imati osigurane sadržaje za kućne ljubimce: koš za smeće, posudica za vodu i mjesto za vezanje povodca)
- vrijeme čekanja na usluge, programe i sadržaje (posjećenost je značajna, ali nema dužeg čekanja)

5.2. Alokacija ROS klasa na području Međimurske županije

U ovom poglavlju analiziraju se preduvjeti za pojedine ROS klase na području Međimurske županije, te se predlažu alternative alokacija ROS klasa na području Međimurske županije.

Provedeno razmatranje alternativnih alokacija ROS klasa temeljilo se na:

- prijedlozima za sustav posjećivanja koji su razmatrani u sklopu planiranih projekata Međimurske županije i jedinica lokalne samouprave ili su dio postojećih planova koji su u provedbi;
- mogućnosti uspostavljanja određene klase na nekom području gdje postoje isti ili slični biofizički i društveni preduvjeti koje je moguće uskladiti s režimom postojeće klase;
- načelu da se ne narušava izvorno stanje područja i njegova dobrobit za sveukupnu raznolikost prirode te dugoročno nepostojanje mogućih negativnih posljedica.

Rezultati provedene inventarizacije preduvjeta opisani su u poglavlju Opis ROS klasa (5.1.).

Prikladnih lokacija za uspostavljanje alternative klase 1 u Međimurskoj županiji ima površinom jako malo pa je pronalaženje alokacija klasa bilo zahtjevnije. Područja koja su izabrana kao alternativa biofizičkim uvjetima ne odskakuju od primarne lokacije, ali su površinom manja ili teže dostupna. Uspostavljanje sustava posjećivanja na ovim područjima ne bi se razlikovalo od dosadašnjeg kakvo je na području šume Gorenjak. Područja koja su inventarizacijom Međimurske županije predložena kao alternativne alokacije nalaze se na području Općine Podturen, Općine Domašinec uz područje šume Murščak (2 lokacije) i Općine Kotoriba (2 lokacije). Lokacije su prikazane na slici 18. Sva područja nalaze se uz rijeku Muru te su šumovita, udaljena od naselja i većih prometnica kako i odgovara opisanoj klasi 1.

Slika 18. Kartografski prikaz mogućih alternativnih alokacija za klasu 1
Kartografska podloga: DOF

Područja prikladna za uspostavljanje alternative klase 2 u Međimurskoj županiji nalaze se uz rijeke Dravu i Muru. Područja koja su izabrana kao alternativa biofizičkim i društvenim uvjetima ne odskakuju od postojeće klase. Preduvjeti za uspostavljanje sustava posjećivanja na ovim područjima postoje u vidu već organiziranih sličnih oblika posjećivanja. Uspostavljanje posjećivanja na ovim područjima ne bi se razlikovalo od onog na potezu Sveta Marija – Donja Dubrava no alternativna područja nalaze se uz granice s Varaždinskom županijom i Republikom Slovenijom. Područja koja su inventarizacijom Međimurske županije predložena kao alternativne alokacije nalaze se uzvodno od primarne lokacije na rijeci Dravi i na rijeci Muri. Na Dravi je to potez od naselja Trnovec do naselja Pušćine koje većim dijelom prolazi kroz Varaždinsku županiju, a područje na rijeci Muri od Murskoga Središća do naselja Dekanovec kod pristaništa Pre jaki glavi. Područja koja pripadaju klasi 2 prikazana su na slici 19.

Slika 19. Kartografski prikaz mogućih alternativnih alokacija za klasu 2
Kartografska podloga: DOF

Područja koja su inventarizacijom Međimurske županije predložena kao alternativne alokacije nalaze se uz već uspostavljena područja posjećivanja. Kao zamjena za alokaciju područja Bedekovićeve grabe planirana su područja koja svojim biofizičkim i društvenim uvjetima ne odskaču od samog područja Bedekovićevih graba, a to je područje uzvodno uz potok Pleškovec te područja u donjem Međimurju koja svojim krajobraznim vrijednostima prikazuju tradicijski razvoj tog područja. To je šire područje Donjeg Kraljevca gdje se nalazi jedinstveni tip krajobraza nazvan bokaž te šire područje šume Murščak gdje su inventarizirane livade s livadnim plavcima. Kao alternative za poučnu stazu Murščak planirana je već uspostavljena poučna staza Kuršanski lug kod naselja Kuršanec te planirana poučna staza na širem području Donje Dubrave. Područja su prikazana na slici 20.

Slika 20. Kartografski prikaz mogućih alternativnih alokacija za klasu 3
Kartografska podloga: DOF

Alternative za uspostavljanje posjećivanja klase 4 prikazane su točkasto na slici 21. Klasa obuhvaća područja s najrazvijenijom posjetiteljskom infrastrukturom. Kao zamjena za područja klase 4 inventarizirana su područja budućih centara za posjetitelje u Međimurskoj županiji koji interpretiraju kulturnu i prirodnu baštinu svog područja. Kroz projekt Med dvema vodama inventarizirani su Centar za posjetitelje Med dvema vodama u Križovcu, Istraživačko-edukacijski centar Matulov grunt i Eko-turistička poučna pješačko-biciklistička staza Svetomartinska Mura. Kroz različite projekte jedinica lokalne samouprave planiraju se ili su već izgrađeni centri za posjetitelje u Goričanu, centar Vidovski zlatari u Donjem Vidovcu, Spomen-dom rudarstva u Murskom Središću s pripadajućom poučnom stazom te planirani centar za posjetitelje u Općini Sveti Juraj na Bregu.

Slika 21. Kartografski prikaz mogućih alternativnih alokacija za Klasu 4
Kartografska podloga: DOF

6. Akcijski plan za razvoj i upravljanje posjetiteljima u zaštićenim područjima Međimurske županije

6.1. Misija, vizija te opći i specifični ciljevi

Misija JU Međimurske prirode – Javne ustanove za zaštitu prirode je:

Očuvanje prirode i povezanih tradicijskih aktivnosti u prostoru Međimurske županije, a osobito održavanje ravnoteže čovjeka i prirode uz održivo korištenje prirodnih dobara.

Vizija JU Međimurske prirode u segmentu upravljanja posjećivanjem je:

Uspostavljeno organizirano i umreženo posjećivanje brojnih raspršenih, raznolikih, specijaliziranih turističkih sadržaja koji pružaju mogućnost visoke kvalitete doživljaja, a utemeljeni su na očuvanoj prirodi i tradiciji Međimurske županije.

Opći cilj

Posjećivanje ne narušava zaštićene prirodne vrijednosti Međimurske županije, posjetiteljima omogućuje raznolik doživljaj prirode uz jačanje podrške javnosti za njezino očuvanje te se otvaraju mogućnosti za održivi razvoj lokalne zajednice.

Specifični ciljevi

Kvalitetna ponuda programa i sadržaja u zaštićenim područjima Međimurske županije omogućava posjetiteljima raznolik doživljaj prirode.

Sekundarna ponuda lokalnog stanovništva doprinosi kvalitetnijem doživljaju prirodnih vrijednosti Međimurske županije te održivom razvoju lokalne zajednice.

Posjetiteljska infrastruktura zadovoljava potrebe posjetitelja te su uspostavljena pravila ponašanja posjetitelja s krajnjim ciljem očuvanja prirode.

6.2. Aktivnosti

1 Edukacija i interpretacija (razvoj ponude)

- Sadržaji i programi na lokalitetima (npr. vodič očekivanih vrsta za Bedekovićeve grabe/Gorenjak/Marinu Prelog, novi edukativni programi, događanja na Matulovom gruntu)
- Godišnje edukativne kampanje (2020. Godina haldi)
- Omogućavanje dojave viđenja vrsta ili problema (QR na infrastrukturu)
- Posjetiteljska infrastruktura (info ploče, durbini, obnova ili nove poučne staze, pješačke staze, oznaka parking mjesta, mjesto za vezanje pasa i sl.)
- Turistička signalizacija

2 Komunikacija i promocija

Aktivnosti ciljanog oglašavanja i odnosa s javnošću, direktnog marketinga kao i organizacije događanja međusobno se nadopunjuju kako bi ostvarili željeno unapređenje posjećenosti.

- Društvene mreže i aplikacije
- Preporuke
  - Društvene mreže
  - Vodič kroz međimursku prirodu
  - Fotkaj za kalendar
  - Serijal edukativnih filmića za npr. RTL Kockica
- Oglašavanje
- Socijalizacija s lokalnim stanovništvom
- Odnosi s javnošću
- Direktni marketing - prezentacijski materijal, prezentacija za turističke agencije i sl.
- Event marketing

3 Istraživanje i monitoring

- Uspostava kontinuiranog praćenja posjećivanja (zadovoljstvo posjetitelja programima i sadržajima)
- Istraživanja po potrebi u vezi s učinkom posjećivanja
- Jačanje kapaciteta nadzorne službe za nadzor posjećivanja

4 Razvoj kapaciteta za upravljanje posjećivanjem

- Pravni okvir (npr. Matulov grunt)
- Jedinstveni vizualni identitet posjetiteljske infrastrukture u prirodi Međimurske županije
- Uspostava suradnje (npr. Svetomartinska Mura, Hrvatske šume za Gorenjak, susjedne JU za plovidbu Dravom i sl.)
- Priprema projektnih prijedloga (npr. Muršćak)
- Uspostava baza podataka vezanih uz posjećivanje
- Održavanje posjetiteljske infrastrukture
- Sigurnost posjetitelja (npr. protokol u slučaju poplave, obrazac za sudjelovanje na programima na vlastitu odgovornost)

Literatura i izvori:

1. Bioportal – Web portal Informacijskog sustava zaštite prirode <http://www.bioportal.hr/>
2. Clark, R., Stankey, G. (1979): *The Recreation Opportunity Spectrum: A Framework for Planning, Management and Research*. U.S. Department of Agriculture, Forest Service, Pacific Northwest Research Station. Gen. Tech. Rep. PNW-GTR-098. Portland, 32 str. https://www.fs.fed.us/pnw/pubs/pnw_gtr098.pdf
3. Golub, S., Mesarić, M., Rojko, I., Šardi, Z., Mance, D., Novosel, Ž., Šafarek, G. (2020): *Priroda Međimurja – Med dvema vodama, Meridijani i Međimurska priroda*, 256 str., Samobor.
4. JU NP Plitvička jezera (2019): Plan upravljanja NP Plitvička jezera 2019. – 2028. - konačni nacrt za slanje na javnu raspravu <https://np-plitvicka-jezera.hr/wp-content/uploads/2018/12/Nacrt-Plan-upravljanja-NPPJ-2019-2018.pdf?x92898>
5. K&K Promocija (2019): Marketinški plan JU Međimurska priroda, Zagreb, 84 str.
6. Kralj, A., Mikulić, A., Golubić, M., Hažić, V., Topol, J., Mihalić, M., Vlahek, L., Pavičić, P., Balog, I., Majsan, S., Horvat, J., Tomašić, M., Pevec, K., Kokot, K., Jezernik, S. (2016): *Razvojna strategija Međimurske županije do 2020. godine*, Međimurska županija i REDEA, Čakovec, 137 str. <http://www.redea.hr/wp-content/uploads/2018/01/Razvojna-strategija-Me%C4%91imurske-%C5%BEupanije-2020.pdf>
7. Leung, Yu-Fai, Spenceley, Anna, Hvenegaard, Glen, and Buckley, Ralf (eds.) (2018). *Tourism and visitor management in protected areas: Guidelines for sustainability*. Best Practice Protected Area Guidelines Series No. 27, Gland, Switzerland: IUCN. xii + 120 pp. <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/PAG-027-En.pdf>
8. Michor, K., Umgeher, L., Mohl, A., Nikowitz, T., Gyöfri, E. (2019): Plan upravljanja posjetiteljima u prirodi Rkm 324,5 – 15, Drava LIFE – integrirano upravljanje rijekom, Revital i WWF, Nussdorf-Debant, 128 str.
9. Prostorni plan Međimurske županije <http://zavod.hr/prostorni-plan-zupanije/>

10. Prostorni planovi uređenja gradova i općina Međimurske županije
<http://zavod.hr/prostorni-planovi-uredenja-gradova-i-opcina/>
11. Stankey, G., Cole, D., Lucas, R., Peterson, M., Frissell, S. and Washburne, R. (1985): *The limits of acceptable change (LAC) system for wilderness planning*. USDA Forest Service General Technical Report INT-176, Ogden, Utah.
<https://ia902601.us.archive.org/3/items/CAT85819439/CAT85819439.pdf>
12. Telišman-Košuta, N., Ivandić, N., Boranić Živoder, S., Marković, I. (2016): Masterplan razvoja turizma Međimurske županije, Institut za turizam, Zagreb, 162 str.
https://www.visitmedimurje.com/media/Masterplan_razvoja_turizma_Medjimurske_zupanije_2020.pdf
13. Trenc, N., Barić, B., Palada, D., Rodić Baranović, P., Duplić, A., Jeremić, J. (2010): Stručna podloga za proglašenje područja Mura-Drava u Republici Hrvatskoj regionalnim parkom, Državni zavod za zaštitu prirode, Zagreb.
14. Vukadin, V. (2019a): Facilitacija radionica s dionicima u okviru izrade Akcijskog plana upravljanja posjetiteljima u zaštićenim prirodnim područjima Međimurske županije – izvješće s prve i druge radionice, Park Bureau d.o.o., Zagreb, 26 str.
15. Vukadin, V. (2019b): Facilitacija radionica s dionicima u okviru izrade Akcijskog plana upravljanja posjetiteljima u zaštićenim prirodnim područjima Međimurske županije – izvješće s treće i četvrtre radionice, Park Bureau d.o.o., Zagreb, 13 str.
16. Zakon o zaštiti prirode
<https://www.zakon.hr/z/403/Zakon-o-za%C5%A1titi-prirode>

Prilozi:

1. Lista dionika
2. Park Bureau d.o.o., Izvješće s 1. i 2. radionice
3. Park Bureau d.o.o., Izvješće s 3. i 4. radionice
4. Potpisna lista dionika na predstavljanju nacrtu APUP-a

